

ŠVIESA

No. 3 Liepa-Rugpjūtis-Rugsējis (July-August-September), 1939

Metai VI



Vaizdas ir New Yorko Pasaulinēs Parodos.
Tolumoj—Trylono bokštas ir Perisferos skritulys.

2 “ŠVIESA”

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, issued by American Lithuanian Workers
Literary Society, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.

Editorial Board: Dr. J. J. Kashkevich, R. Mizara, E. Vilkaitė, A. Gilmanas, A. Bimba,
L. Prūselka; Managing Editor, Anthony Bimba.

Subscription Rates: \$1 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter September 21, 1934, at the Post Office at Brooklyn, N. Y.,
under the Act of March 3, 1979.

TURINYS:

Katalikizmas ir Fašizmas Amerikoje. A. Bimba	1
Pats Vargo ir už Vargšus Dainavo	6
Menas, Liaudis ir Menininkai	7
Emil Liudvig apie Hitlerį	10
Šienpiuvis. (Iš atsiminimų.) Mikas Rasoda	11
Vaisingumo Vitaminas. Dr. J. J. Kašklaučius	12
Alkoholio Žala Sveikatai. Elizabeth Vilkaitė	16
Mirties Pirklys. Claude Martial	17
Simfonija. (Eilėraštis.)	18
Wm. Sėkspyras ir Jo Gdynė	19
Liaudis Nepamirštama. (Eilėraštis.) Antanas Venclova	23
Katė ir Katukai. (Eilėraštis.) St. Jasilionis	23
Peržvalga ir Kritika:	
Kaip Demokratas Virto Autokratu. Dr. A. Petrika	24
“Prošvaistė”	25
Didis Žmonių Gelbėtojas. Dr. A. Petrika	26
Dėl Straipsnio “Liet. Teatro Jubiliejus.” St. Jasilionis	27
Prieš Tuos, Kurie Minias Uždarę Smilko Dūmais. (Poema.) Julmis	28
Peržvalga Apsakos “Čkanos.” Dr. A. Petrika	30
Judžių Gamyba Sovietų Sąjungoj	33
Skaitykime Knygas. Val. Sūnus	34



ŠVIESA

(THE LIGHT)

POLITIKOS, MOKSLO, MENO IR LITERATŪROS TRIMĖNESINIS ŽURNALAS

Laidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.
Kaina metams \$1.00; Pavienis numeris 25c.

Redakcinė komisija: Dr. J. J. Kaškaitis, R. Mizara, E. Vilkaitis, A. Bimba, A. Gilmanas, L. Pruseika.
Atsakomingsis redaktorius: A. Bimba

No. 3

Liepa-Rugpjūtis-Rugsėjis (July-August-September), 1939

Metai VI

KATALIKIZMAS IR FAŠIZMAS AMERIKOJ

"Kas Vėją Sėja, Tas Audrą Piaus," Fašizmas Galūtinas
Sąskaitas Padarys Tik Po Įsiviešpatavimo

A. BIMBA

KATALIKŲ spauda ir dvasiškija labai mėgsta rašyti ir kalbėti temoje "Komunizmas ir Fašizmas." Sušilę bando suženyti vieną su kitu. Betgi iš tiesų, Amerikoje laikas labai rimtai diskusuoti katalikizmo santykį su fašizmu. Čionai, mūsų supratimu, katalikų bažnyčios hierarchija (vadovybė) labai uoliai padeda fašistinėms jėgoms vystytis ir tarpti. Ilgainiui šis jos sėjamas vėjas pagimdys didžiulę audrą, nuo kurios labai skaudžiai nukentės ne tik jos pasekėjai, bet ir ji pati.

Kas iš katalikų bažnyčios dvasiškijos to nesupranta, tas be galo mažai tenusimano apie fašizmą. O kas tai supranta, vienok eina tuo keliu, tas sąmoningai tarnauja visai svetimiems dievams. Jis gali būti pasaulietis, gali būti paprastas kunigas, arba aukštai iškilus bažnyčios hierarchijoje galva, savo tokia elgsena jis kasa duobę tiems žmonėms, kurie yra atsidavę jo dvasinei ir organizacinei globai.

Mūsų lietuviškoji situacija nėra geresnė. Pas mus dar gal blogiau. O kas liudniausia, kad pas mus pakrypimą gerojėn pusėn ir padidintų stiklų pagelba vargiai beįmatytum. Tūlais atvėjais lietuviška situacija dar blogėja. Štai So. Bostono "Darbininke" katalikų srovės žymus vadas ir editorialų rašytojas kun. Urbonavičius pradėjo visai

atvirai reikalauti reakcijos, kad ji jokių ceremonijų nebedarytų su komunistiniu judėjimu. Liepos 21 dienos laidoje, neteisingai ir piktai išniekines komunistus, šis mokytas kunigas sako: "Keista, kad tokie dalykai pakenčiami ir komunizmas urmu nelikviduojamas."

Betgi, kaip žinome, "komunizmą urmu likvidavo" 1923 metais Italijoje Mussolinis, 1933 metais Vokietijoje Hitleris, 1926 metais Lietuvoje Smetona. Tai buvo fašistinės, kruvinos metodos. Tai buvo įsigalėjimas fašizmo. Dabar tas metodas, tą fašizmą kun. Urbonavičius sušilęs perša Amerikos reakcionieriams.

Bet, aišku, katalikų bažnyčios pasekėjų masės fašizmo nenori. Nenori jo matyti Amerikoje nei geroka dalis tos bažnyčios vadovybės. Net ir tie, kaip kun. Urbonavičius, kurie reikalauja fašistinėmis metodomis "apsidirbti" su komunizmu, viešai priiversti užsiginti fašizmo.

Dalykas be galo rimtas. Kiekvienas privalo suprasti, jog jis apgaudinėja save, nors valandėlei vaizduodamasis, kad Amerikoje reakcija arba fašizmas pasitenkintų likvidavimu komunistų. Tas taip aišku, jog nebereikia jokių įrodymų. Užtenka prisiminti fašizmo įsigalėjimą Vokietijoje, Italijoje ir Lietuvoje. Ir metodos ir procedūra ta pati.

Visur fašistai pirmiausia likvidavo komunistus, paskui socialdemokratų, paskui nujūstus, paskui katalikus. Katalikų likvidavimas Vokietijoje ir Italijoje tebeina— juo toliau, tuo smarkiau jie likviduojami. Nėra jokio pamato vaizduotis, kad Amerikos fašizmo didelis apetitas pasisotintų ta palyginamai mažą grupę komunistų.

Amerikos fašizmas, aišku, irgi per daug didelių dėkingumų neatsimokėtų katalikų vadovybei už jos jam nuoširdų patarnavimą. Už šį mūsų teį garsiai kalba Amerikos reakcijos istorija. Nelaimė tiems, kurie nesimoko nei iš karčių prityrimų kitose šalyse, nei iš tos mūsų šalies istorijos.

Ši šalis gimė protestoniška. Tik gana vėlai, imigracijai labai sutirštėjus, atsikraustė iš Europos katalikiško elemento. Jam čia prigyti buvo gana sunku. Jis turėjo sunkiai kovoti su žiauria opozicija. Kaip šiandien "Darbininko" editorialų rašytojas reikalauja urmu likviduoti komunizmą, taip anais laikais panašus politinio plauko ir panašios tamsios sielos godūs elementai reikalavo neleisti čionai išigalėti "piktai papizmo veislei." Jų akyse katalikų bažnyčia irgi atstovavo viską, kas tik yra pikto ir velniško šioje ašarų pakalnėje. Roma ir popiežiai buvo baubas akloms gaujoms kurstyti prieš katalikus.

Kolonijų laikais katalikai kunigai Amerikoje būdavo žiauriai persekiojami. Jie galėjo praktikuoti savo amatą tikrai slapta. Kurį sugaudavo, tuojau išdeportuodavo. Massachusetts kolonijoje už priglaidimą ir paslėpimą kataliko kunigo bausdavo apie tūkstančių dolerių. O tais laikais tai buvo milžiniška suma. Išskyrus Penssylvaniją, visose kolonijose buvo uždrausta viešai laikyti mišias. Virginijoje "popiežiaus vaikams," kaip juos vadindavo, buvo uždrausta išgyti nuosavybę. Katalikas negalėdavo būti liūdininku teisme. Teismo ir "visuomenės" akyse jis buvo laikomas neteisingu, nevertu pasitikėjimo sutvėrimu. 1716 metais Rhode Island kolonijoje katalikams buvo uždrausta tapti piliečiais. New Yorko kolonijoje kunigo pareigas galėjo eiti tik tas, kuris gaudavo oficialų leidimą nuo Londono vyskupo ir kolonijos guber-

natoriaus. Gi Londono vyskupas katalikams kunigams tokio leidimo neišduodavo. Katalikų tikėjimas buvo nelegalus.

Naujojoje Anglijoje lapkričio 7 d. kasmet būdavo apvaikščiujama kaip "Popiežiaus Diena" atžymėjimui sukakties "kata-



Kun. Coughlinas—amerikinio fašizmo apaštalas.

likų suokalblio" prieš Anglijos karalių James Pirmąjį. Būdavo ruošiamos masinės demonstracijos. Jose šaligrečiai nešdavo popiežiaus ir velnio atvaizdus, kuriuos pabaigoje demonstracijos aikštėje ceremoniškai sudegindavo. Tikrai 1776 metais, užvirus didžiosios revoliucijos karui, Jurgis Washingtonas, kaip galva karinių spėkų,

griežtai uždraudė Naujosios Anglijos kareiviams viešai apvaikšioti "Popiežiaus Dieną." Mat, kolonijų armijoje jau buvo nemažai katalikų kareivių ir Washingtonas tokias demonstracijas paskaitė dideliu įžaidimu draugų katalikų kareivių.

Tais laikais juodašimčiai leisdavo visokių gandus apie "popiežiaus suokalbį" uždėti savo kurką ant Amerikos. Katalikai būdavo kaltinami kurstyme negrų prie sukilimo, kaip šiandien katalikų srovės kunigai primetinėja komunistams kurstymą darbininkų prie nuvertimo valdžios spēka. 1741 metais New Yorke katalikų vadas John Ury buvo nuteistas mirtin ir nužudytas. Jis buvo teisiamas kaip "nužiūrimas dvasiškis, veikias pagal Romos popiežiaus prisakymą" kurstyti negrus.

Revoliucija praėjo, palikdama Amerikos žmonių ir valstybės gyvenime be galo daug naujų vertybių. Tačiau ji nepadarė galo anti-katalikizmui. Taip vadinami federalistai (reakcinė buržuazijos dalis) buvo kiauurai permirkę anti-katalikizmu ir urmu terorizavo katalikus. Gandai ir paskalai apie "popiežiaus suokalbį" nesiliovė siautę dar daug, daug metų ir po revoliucijos.

Tiesa, Jungtinių Valstijų Konstitucija įvedė religinę lygybę ir Teisių Bilius, priimtas 1791 metais, uždraudė Kongresui priimti įstatymus, kurie pripažintų vieną kurią religiją oficiale religija, o kitas religijas paneigtų, arba suvaržytų žmonėms teisę garbinti savo Dievą. Bet beveik visų valstijų konstitucijose buvo netiesioginiai protestonų tikėjimas pripažintas, o katalikų paneigtas. Pavyzdžiui, Mass. valstijos pirmoji konstitucija (Pirmoji Dalis, Paragrafas III) prisako valdžiai aprūpinti žmones vietovėmis melstis, kunigais ir mokytojais protestoniško tikėjimo. Bet nieko nesaiko apie aprūpinimą katalikų. Praktikoje tas reikškė protestonų tikėjimo pripažinimą ir katalikų tikėjimo paneigimą. Tik vėliau tos konstitucijos tapo pakeistos ir religinė laisvė visiems lygiai pripažinta.

Katalikus Terorizavo, Jų Bažnyčias Degino

John Adams prezidentaujant, 1798 metais, buvo federalistų konservatorių vado-

vaujamo Kongreso išleista eilė taip vadinamų "Alien and Sedition Acts." Tai buvo pirmutiniai bjaurūs prieš ateivius nukreipti įstatymai. Kadangi tuo laiku jau buvo pradėję Amerikon didelėmis bangomis plaukti europiečiai katalikai, tai šitie įstatymai skaudžiausia palietė katalikus. Nebuvo jokia paslaptis, jog jie ir buvo tam taikomi. Pirmutinė tų įstatymų auka buvo katalikų veikėjas airis Mathew Lyon. Jis buvo pasodintas kalėjiman keturiems mėnesiams. O kai Philadelphijos katalikai pradėjo rinkti parašus, kaip šiandien renka komunistai ir kiti pažangūs žmonės, už tų piktų įstatymų atšaukimą, tai federalistų gauja juos užpuolė ir skaudžiai apmušė.

Katalikų persekiojimas ir terorizavimas plito po visą šalį bedidėjant katalikų ateivvybei. 1831 metais New Yorke įtužus fanatikų gauja sudegino katalikų bažnyčią. Apie Bostoną gaujos siautimas pasiekė tą laipsnį, kad 1834 metų rugpjūčio 11 dieną pasklidus gandams, būk mieste Charlestone Šventos Uršulės Klioštoriuje esanti po prievarta laikoma ir kankinama viena minyška, susidarė penkių ar šešių šimtų minia, užpuolė klioštorių, apiplėšė ir paleido į pelenus. New Yorke 1835 metais susitvėrė "Native American Party," kurios vienas svarbiausių darbų buvo kovoti prieš katalikus ir katalikizmą. Jos vadas Samuel F. B. Morse parašė knygą "Užsienio Suokalbį prieš Jungtinių Valstijų Laisves" ("Foreign Conspiracy Against the Liberties of the United States"), kuri labai daug metų buvo geriausia parsiuduodanti knyga ir išėjo daugybe laidų.

Iš kur ta užsienio konspiracija prieš Amerikos laisves? Ogi iš Romos, žinoma. Taip atsakė Morse, taip teigė visos tamsiosios spēkos. Tarp kitko, Morse sako: "Papizmas yra politinė sistema, despotiška savo organizacija, anti-demokratiška ir anti-republikoniška ir ji negali gyvuoti šalia amerikoniško republikonizmo... Papizmo viešpatavimas Jungtinėse Valstijose reikškų sunaikinimą mūsų laisvų įstaigų... Papizmas, savo organizacija, yra visiškų Užsienio Despoto Valdono kontrolėje." Jis šaukia urmu apsidirbti su tuo Ameri-

kos laisvėms “pavojum,” urmu likviduojant katalikų bažnyčią!

Šių Dienų Juodašimtiškos Organizacijos

Tai tokie faktai iš Amerikos reakcijos istorijos. Jie labai neprielankūs katalikams. Neigi jie pasako viską. Anti-katalikizmas tebėra nepalaidotas istorijos muziejuose. Anti-katalikizmu šiandien tebedvokia visi kampai. Visur jis rusena. Reikia tik tam prielankių sąlygų, reikia tik nedidelio vėjalio, o mes nė nepamatysime, kaip pakils baisus gaisras. Juk tai nėra pripuolamas dalykas, kad iki šiol Jungtinės Valstijos nėra turėjusios katalikų tikybos žmogaus prezidentu. Ir kai 1928 metais demokratų partija savo kandidatų pastatė kataliką Alfred Smithą, tai visuose kampuose, kaip koks širšių lizdas, subruzdavo fanatikai ir siaurapročiai, stambiojo kapitalo pakurstyti, prieš tą “Romos agentą.” Tai buvo republikonų partijos, partijos stambiojo kapitalo, įrankis mušti savo politinį oponentą.

Ku Kluks Klanas yra ne tik anti-negriška, ne tik anti-ateiviška, bet ir anti-katalikiška organizacija. Ir kiekviena juodašimtiška organizacija yra nukreipta prieš katalikus ir katalikų bažnyčią. 1936 metais Detroito apylinkėje buvo išversta viršun Juodojo Legiono veikla. Paaiškėjo, jog tai didžiulė organizacija, veikianti labai plačiai ne tik Michigane, bet visoje eilėje kitų valstijų. Šio Legiono šūkis: “apginti protestonizmą, amerikonizmą ir moterystę.” Kiekvienas Legiono narys pasižada iki mirties “kovoti katalikus, žydus, negrus ir komunistus.” Katalikai stovi pirmoje vietoje.

Juodojo Legiono žmogžudingi, juodašimtiški darbai tapo atidengti, kai jis, pagal oficialų nutarimą, nuzudė Detroito kataliką darbininką Charles Poole.

Tebeveikia Ku Kluks Klanas, tebeveikia Juodasis Legionas, tebegyvuoja šimtai kitų juodašimtiškų organizacijų, kurios savo programon turi išsidėjusios kovą iki mirties prieš katalikus.

Fašizmas, jeigu jis čionai įsigalėtų, nusileis iš dausų. Fašizmas remiasi tam

tikromis socialinėmis spėkomis ir tam tikromis istorinėmis tradicijomis. Jis suima savięsa visas pikčiausias ir juodžiausias šalies bei žmonių tradicijas. Visos žmoniškosios, visos gražiosios ir prakilniosios tradicijos su panieka ir pažeminimu atmetamos. Barbarizmas pakeliamas į aukščiausią dorovę asmens ir tautos. Rasinė, tautinė ir religinė neapykanta, fanatizmas ir žvėriškumas iš naujo sužydi ir tampa visuotinos sistemos sudėtinga dalimi. Amerikos fašizmas, užkariavęs galią, atgaivintų viską, kas kada nors Amerikoje buvo anti-katalikiško.

Paviršutiniai žiūrint, akin krinta didelė kontradikcija, kuri labai lengvai gali suklaidinti neatsargų tėmytoją. Štai ji: Jeigu šiandien katalikų bažnyčios hierarchija padeda reakcijai įsigalėti, paruošia dirvą fašizmui, tad kaipgi tas pats fašizmas vėliau galėtų atsisukti prieš tą bažnyčią ir jos skaitlingus pasekėjus?

Bet giliau pastudijavus, šita kontradikcija greitai išnyksta. Fašizmas, siekdamas galios, paima kiekvieną pagelbos ranką. Tikrasis “sąskaitas” suvesti ir prideramai “atsilyginti” jis pradeda tikrai po pilno įsigalėjimo. Tada jis didelio skirtumo nebedaro tarpe buvusių priešielių ir nepriešielių. Mes jau kalbėjome apie fašizmo atsilyginimą katalikams Lietuvoje, Vokietijoje ir Italijoje. Čia tik dar galima būtų priedurti įmesti Austriją. Austrijos katalikų bažnyčios pati galva, kardinolas Initzer sušilęs ragino savo bažnyčios ištikimuosius balsuoti už savo krašto pavidimą Hitleriui. Šiandien tas pats kardinolas Initzer yra persekiojamas ir terorizuojamas. Amerikos fašizmas nebūtų jokia išimtis iš tos visuotinos tiesos. Jeigu čionai suvienytoms demokratinėms spėkoms nepavyktų fašizmui pastoti kelią, tai Amerikos katalikų hierarchija, priskaitant prie jos ir lietuvišką dvasiškiją, su dabartine savo politika tegali tikėtis baisios audros.

Ypač Amerikos katalikai su baime turėtų žiūrėti į reakcijos augimą, į fašistinių spėkų stiprėjimą ir savo bažnyčios galvų bendradarbiavimą su tomis spėkomis. Nes apart jau paminėtų istorinių davinų, mei-

lē tarpe Amerikos katalikų bažnyčios ir Amerikos fašizmo negalėtų būti amžina dar dėl sekamų priežasčių:

a) Katalikų bažnyčia yra tvirtai organizuota pajėga, apimanti pačius vargingiausius visuomenės sluoksnius. Fašizmas gi yra atkreiptas prieš tuos varginguosius sluoksnius. Fašizmas negali toleruoti tokios organizuotos pajėgos, kuri atstovauja jam potenciali pavojų.

b) Katalikų bažnyčia, kaip savo organizacinė forma, taip ideologija, yra tarptautinė įstaiga. Fašizmas gi yra kraštutiniusias, šoviniškiausias nacionalizmas. Kitoms tautoms ir kitiems žmonėms jis nepripažįsta jokių teisių. Tautų santykius fašizmas tepripažįsta karinius.

c) Katalikų bažnyčia moko savo pasekėjus, jog jie visų pirma turi būti ištikimi savo bažnyčiai. Fašizmas gi nepripažįsta ištikimybės niekam kitam, apart brutališka jėga ir žvėriškumu paremtos valstybinės galios.

d) Čionai katalikų bažnyčios pasekėjai yra didelė mažumė. Iš apie 130,000,000 katalikų tėra apie 21,000,000.

e) Katalikai daugumoje yra ateiviai. O Amerikos fašizmo viena pačių stambiųjų aukų, apart negrų ir žydų, bus ateiviai.

Ko Galima Laukti Ir Linkėti?

Tai tokios yra perspektyvos. Deja, šios dėsios nesupranta, arba nenori suprasti katalikų bažnyčios hierarchija (vadovybė). Kitaip negalima nei suprasti, nei išsiaiškinti jos koketavimą su viskuo, kas tik reakcioniška, kas tik dvokia fašizmu. Iš tiesų, šiandien Amerikos katalikų bažnyčios vadovybė, kaip tokia (išimčių, žinoma, rasime), yra atsistojus į patį prysakį pačių reakcioniškiausių spėkų. Žymaus katalikų kunigo Coughlino vadovaujamas judėjimas pasidarė pačiu rimčiausiu ir pavojingiausiu fašistiniu judėjimu Amerikoje. Jį finansuoja stambūs kapitalas. Nebeliko jokios abejonės, kad šitą Coughlino fašistinį judėjimą palaiko tūlos labai aukštos katalikų bažnyčios personalijos. O katalikų žur-

nalas "Katalikiška Amerika" ("Catholic America") atvirai užreikšia, kad "puolimas ant kunigo Coughlino tikrumoje patapo puolimu ant katalikybės." Bet juk tai kaltė pačios katalikybės. Didelis pavojus, kad jeigu katalikų bažnyčios hierarchija neatmes Coughlino ir nenutrauks ryšius su reakcija, tai demokratinės spėkos vis daugiau ir daugiau žiūrės į katalikybę kaip į fašizmo ramstį. Jos dažnai nebepajėgia atskirti katalikiškos vadovybės nuo katalikiškų masių. Tuo tarpu katalikų masės, kaip ir visos kitos tikinčios ir netikinčios masės, reakcijai nepritaria, fašizmo nenori.

Vilties, žinoma, yra, kad dalykai pakryps gerojo pusėn pirma, negu bus per vėlu. To pakrypimo ir ženklų jau turime, nors, tiesa, kol kas jie labai nedrąsūs ir siauri. Persijojimas, persigrupavimas, pasidalinimas ilgainiui neišvengiamas pačioje katalikų hierarchijoje. Nebėra jokia paslaptis, kad tokios garsios ir žymios katalikų pasaulyje figūros, kaip kardinolas Mundelein ir kunigai John A. Ryan ir H. James R. Cox, nieko bendro neturi su kun. Coughlino judėjimu. Kardinolo Mundelein laikraštis "Naujas Pasaulis" ("The New World") yra gana pažangus laikraštis, aiškiai atkreiptas prieš reakciją ir fašizmą. Laikraštukas "Katalikiškas Darbininkas" ("The Catholic Worker") taipgi energingai nusiteikęs prieš kun. Coughliną.

Kad pačioje katalikų bažnyčios vadovybėje prasideda rimtas nuomonių ir darbų skirtėjimas, tai parodo ir tas svarbus faktas, jog prieš keletą mėnesių susiorganizavo Katalikų Komitetas Žmogaus Teisėms Gint ("The Catholic Committee for Human Rights"). Jį sudaro skaitlinga grupė žymių dvasiškų ir pasauliečių. Komitetas jau išleidžia ir laikraštį "Balsas" ("The Voice"). Komiteto vyriausias tikslas kovoti antisemitizmą. O šiandien kovoti anti-semitizmą reikšia kovoti fašizmą.

Ilgai reikėjo pradžios laukti. Dabar pradžia yra. Šio judėjimo plitimui pačioje katalikų vadovybėje, mūs supratimu, perspektyvos geros.

PATS VARGO IR UŽ VARGŠUS DAINAVO

KUNIGAS Antanas Strazdelis buvo sūnus vargingos lietuvių baudžiauninkų šeimos. Jis gimė 1763 metais, kai visur siautė tamsa ir priespauda, kai viskas, kas lietuviška, buvo svetimo gaivalo pasmerkta išnykimui. Reikėjo drąsių, prakilnios dvasios, aukšto idealo žmonių svajoti apie išlaisvinimą savo tautos ir jos kultūros. Kunigas Strazdelis buvo vienas iš tų pirmųjų lietuvių tautos didvyrių. Jis suprato savo liaudį ir ją mylėjo iš visos širdies.

Kunigas Strazdelis buvo pirmas Lietuvoje kunigas, kuris iš sakyklos kalbėjo į liaudį lietuviškai ir kvėpavo lietuviška dvasia. Jo neapkentė dvasiškijs luomas. Jo baisiai nemėgo ponijs. Ir kaip gi jį mylės ponijs, kuriai jis buvo ir svetimas savo klasine kilme ir atviras priešas savo nusiėtikimu ir darbais. Ne galvą jis žemai prieš juos nulenkę, bet juos pasmerkė. Jo draugais, jo sankeleiviais, jo gyvenimo įkvėpimu ir vilčia buvo Lie-



Kun. Antanas Strazdelis

tuvos artojas, Lietuvos bernas ir merga—ta mūsų tautos duona ir druska.

Vienoj savo dainoj kunigas

Strazdelis šitaip smerkia ponus:

Ponam uliot, kortom groti,
Minkštuos pataluos gulėti,
Lietuviškai nekalbėti,
Ant žmonių kreivai žiūrėti.
Svetimos tik procios laukia,

Bet tik žmogų prisitraukia;
Paskutinį kraują traukia,
Kada dvaran nusišaukia.
Jie nemyli lietuvninkų,
Prastų žmonių darbininkų,
Chamais anuos jie vadina
Ir mokestim apsunkina.

O lietuvių varguolių baudžiauninką jis apdainuoja:

Vienoj pusėj — šlėkta,
Antroj pusėj — dvaras.
Tu nežinai Daminikai,
Kas ant tavęs baras.

Ateina urėdas
Ir paskui tijūnas—
Daminiko nabagėlio
Dreba visas kūnas.

Kunigas Strazdelis priklaušė prie pačių pirmųjų lietuvių tautos atgimimo pionierių. Deja, kaip saujalės kitų to ankstybo laikotarpio veikėjų, taip jo darbai ir pasiekimai tebėra tinkamai nepasverti ir neįkainuoti. Šio darbo turėtų imtis Lietuvos pažangūs rašytojai ir kultūrininkai.

MENAS, LIAUDIS IR MENININKAI

Kapitalizmas Atskyrė Meną Nuo Liaudies, O Menininkus
Privertė Tarnauti Tiems, Kurie Išgali Apmokėti

O. BREIVĖ

KARTĄ mes ėjom pėsti per Lietuvą. Dienos tada buvo labai gražios, šiltos, vėjas vos ne vos įstengė medžių lapus pajudinti. Netoli Raguvos mes ištroškom ir užsukom į pirmą pakelėje pasitaikiusią pirkelę vandens atsigerti. Pravėrę duris viduje radom moterį savo mažus vaikus bevalgydinančią. Kiekvienam lūšnos kampe matėsi didelis vargas. Švara ten taip pat buvo menka. Bet ant lango žydėjo du nepaprastai gražūs gėlių vazonai. O ant sienos buvo priklijuoti keli iš iliustruoto žurnalo iškirpti paveikslėliai. Vienam iš jų matėsi dailus beržynas prie sruvenančio upelio, kitam šienpjoviai ir trečiam—vėl kažkoks gamtos vaizdas.

—Kam tos gėlės, kam tie paveikslai?—norėjosi klausti. Bet iš tokio mūsų klausimo toji vargo prislėgta moteris būtų galėjusi tik pasijuokti. Juo blogiau žmogus gyvena, juo labiau jis trokšta visko, kas gražu, malonu, kas akį veria ir širdį kuteina. Liaudis ir menas yra neatskiriami dalykai.

Tą grožį, kurį mes pajaučiame savo akimis, vadiname vaizduojamuoju menu. Prie vaizduojamojo meno priklauso tapyba, skulptūra, grafika ir keramika. Kaip sena yra žmonija, taip senas yra ir šis menas. Net laukiniai mūsų protėviai lipdydami savo puodus dailino juos ornamentais ir kitokiais pagražinimais.

Lietuviai taip pat dailino viską, ką tik jie dirbo. Margino mergų pasogines skrynias, vaikų lopšius, visokiais raštais audė rankšluosčius, staltieses, marškas, drožė iš medžio kryžius, papuošalus namų langams, durims, prieklėčiams. Visą tą matomą grožį, kurį pati liaudis sukūrė, dabar vadiname liaudies menu. Liaudies meno kūriniai kaip kokios retenybės dabar rankiojami ir

kraunami į muziejus. Liaudies menas nebuvo prekė, buvo grožis ir tiek, niekas jo neparduodavo ir niekas jo nepirkdavo. Ilgainiui atsirado menininkai amatininkai, tapytojai, skulptoriai keramikai. Jų kūryba, jų sukurtas grožis tapo prekė. Plečiantis kapitalistiniam ūkiui tarpas tarp meno ir liaudies vis ėjo platin. Paveikslai ir skulptūros pasidarė matomi tik turtingiesiems. Senovės Antikos ir viduramžių menas buvo labiau prieinamas liaudžiai. Nes tada geriausi meno kūriniai būdavo viešose vietose, bažnyčiose, šventyklose, kapinėse, miestų aikštėse. Tada ir beturtis galėjo jais pasigrožėti.

Rembrandto Tapyba ir Liūdnas Likimas

Septynioliktame amžiuje Niderlandijoje gyveno labai didelis menininkas Rembrandt van Rijn. Jo tėvas buvo paprastas malūnininkas, motina taip pat buvo iš paprastų kaimiečių kilusi. Jų sūnus Rembrandtas išgarsėjo kaip geras piešėjas. Turtingiausi Amsterdamo pirkkliai ėjo pas jį už didelių pinigų sau portretų užsisakyti. Rembrandtas piešė turčius, jų žmonas, dukteris, dailino jų negražius veidus, drabužius, ėmė didelių pinigų ir buvo turtingas. Bet Rembrandtas savo būkle buvo nepatenkintas. Jis nenorėjo, kad jo talentas tik turčiams tetarnautų. Jis liovėsi piešti portretus, gatvėse rankiojo elgetas, karo invalidus ir iš jų kūrė paveikslus, artimus liaudies širdžiai. Turčiai bematant nuo jo nusigrėžė, jo piešiniai atrodė jiems nė dėmesio neverti, liaudis jo paveikslus suprato, jais grožėjosi, bet liaudis neturėjo pinigų. Rembrandtas bematant prarado savo turčius, nuskurdo ir mirė kaip elgėta. Rembrandto tragedija tebevyksta ir dabar.

Vaizduojamojo meno kūriniai: paveiks-
lai, skulptūros sukuriamos tik vienam eg-
zemplioriui. Geresnės jų kopijos vis vien
esti brangios, darbo žmonėms sunkiai įper-
kamos, o originalai atitenka į privačias ko-
lekcionių arba šiaip jau turtuolių ran-
kas. Tad kai kuriuo puikiausiu meno kū-
riniiu gali grožėtis tik viena šeima arba vie-
nas žmogus. Menas pasislepia nuo liaudies
akių. O iš čia kyla naujas nesupratimas.



Bretono "Vieversio Daina."

Menininkai ima nebesuprast liaudies, o
liaudis menininkų. Dažnai galima išgirsti
kaltinimus:

—Liaudis tamsi, neišauklėta, ji mūsų
kūrybos nesupranta ir neįvertina.

O labai dažnai darbininkas muziejuje
arba kuriam nors meno institute žiūrėda-
mas į išstatytą modernisto kūrinį, kur
žmogus atrodo ne žmogus, o kažkoks nenu-

sisekęs ne šio pasaulio sutvėrimas, supyk-
ta ir nusispjaudamas sako:

—Čia ne menas, o tik pasityčiojimas iš
meno.

Keičiantis laikams, keičiasi ir tapyba ir
skulptūra. Pastebėt ir suprast grožį reikia
mokytis, lygiai taip, kaip reikia mokytis
knugas skaityti. Bet knyga liaudžiai daug
lengviau prieinama negu meno kūrinys.
Ją galima nusipirkti ir perskaityti, o saky-
sime Rodeno Mąstytojo, kuris sėdi Cleve-
lande aikštėje prie muziejaus durų, nenusi-
pirksi ir savo kambaryje nepasistatysi. Me-
nininkams nuo liaudies skonio ir liaudies
reikalų atitrūkti daug lengviau. Liaudis jų
kūrinių pirkti negali, negali ir savo pagei-
davimų pareikšti. Todėl daugelis meninin-
kų nueina siauriausio individualizmo keliu,
jie kuria tik sau arba mažai išprusėlių
saujeli. Jie pasineria į formalizmą visai
nesiskaitydami su tuo, kad liaudis jų meno
nebesupras, kiti iš meno ima daryt akro-
batiką. Jie tarsi kerštauja visuomenei, bet
ne visuomenė, ne liaudis kalta, kad ji ne-
gali atyžiai sekti visų meno srovių ir
krypčių.

Chicagos meno institute tarp daugybės
puikių paveikslų yra du paveikslai, kurie
prašyte prašosi palyginimo. Pirmasis fran-
cūzų tapytojaus J. A. Bretono (1827-
1906), pavadintas "Vieversio Daina." An-
trasis ispanų menininko Pablo Picasso, gi-
musio 1881 metais. Jo kūrinys pavadintas
"Gitaristu." Pirmam paveiksle nupiešta
mergaitė kaimietė, basa, su pjautuvu ran-
koje, ji išėjusi laukan dirbti. Su nepaprastu
nusistebėjimu ji klauso vieversio dainos,
tarsi ji pati stengiasi paukščiui pritarti. To-
liau už jos matosi kaimas. Čia viskas atro-
do paprasta, realu ir perdėm suprantama.
Mergaitės veidas toks gyvas, pilnas nuo-
stabaus susižavėjimo dvasios, kad sunku
nuo jo atitraukti akis. Bretono "Vieversio
Daina" tiek puikiai suprantama, kiek ir
Mille "Varpų Rinkėjos," kurių reprodukcija
daugumas būsim matė.

Kitoks yra Pablo Picasso gitaristas. Pi-
casso—modernistas. Jo manymu, paveiksle
svarbiausias dalykas — minties, veiksmo
įkūnijimas, spalvų suderinimas, o ne kruopi-

štus detalių perdavimas, kad jos atrodytų visiškai tokios, kokias mūsų akis įpratusi matyti. Picasso gitaristas vaizduoja ištikimąjį muzikantą. Žmogus nuplyšęs, basas, jo galva nusvirusi, jis miręs iš bado, bet jo sterblė gitarą, jo rankos sustingusios ties gitaros stygomis. Gitaristo drabužiai neišdailinti, gitaros stygos ir kitos smulkmenos neperduodamos. Pats vaizdas atrodo dirbtinis, nenaturalus. Tačiau šis Picasso paveikslas didelis ir vertingas kūrinys. Mes



Picasso "Gitaristas."

esame realizmo šalininkai, tačiau negalim nematyti to, ką vertinga yra sukūrę įvairių individualistinių kryptų sekejai.

Picasso ir kiti menininkai, besivadina modernistais, yra sukūrę ir tokių paveikslų, į kuriuos žiūri valandų valandas ir niekaip negali atspėti kas ten vaizduojama. Vienas Picasso kūrinys yra pavadintas "Verkianti Moteris." Reikia labai gerai įsižiūrėti, kad suprastum, jog tai žmogaus

veidas, o ne koks kelmas. Mintį ten galima pagauti, bet kokio nors grožio akis ten neberanda. Liaudis tokio meno turi teisės nebepripažinti menu, nes tarp menininko ir liaudies tada atsiranda nebeperlipamas griovys. Menininkas su žiūrovais tada nebesusikalba.

Menas, Liaudies Gyvenimas ir Jos Rūpesčiai

Kaip rašytojas, taip ir menininkas tapytojas arba skulptorius turi stengtis gyventi liaudies gyvenimu, jos rūpesčiais, kurti ne tik sau arba išrinktųjų saujelei, o visiems, kurti tai, ką jo jausmai ir protas diktuoja. Bet kaip gi kurti visiems, jei ne visi gali ne tik originalus, bet ir reprodukcijas pirkti? Liaudžiai su menu suartėti yra priemonių. Meno muziejai, galerijos, parodos darosi prieinamos visiems. Ten už dyką galima ir brangiausius kūrinius pamatyti. Visi gali matyti ir tai, kas išstatoma miestų aikštėse ir parkuose. Bet to dar nepakanka. Mus džiugina žinia, kad Sovietų Sąjungoj visi viešieji pastatai: teatrai, mokyklos, knygynai, požeminio geležinkelio stotys išpuošiamos paveikslais ir skulptūromis. Sovietų menininkų kūriniais dekoruojamos klubų sienos. Meno kūriniai ten tampa ne privačiomis prekėmis, o visuomenės turtu. Ten plyšiui tarp liaudies ir menininko nebelieka vietos. Ten menininkas nebeturės progos kaltinti publikos, o publika menininko.

Panašų reiškinį teko pastebėti Norvegijoje ir kitose Skandinavijos šalyse, kur nemaža gerų menininkų yra pažangių pažiūrų. Bet tose šalyse, kaip ir Amerikoje, kur vyriausias šeimininkas yra privatinė nuosavybė, liaudžiai su menu suartėti yra sunkiau. Negi kapitalistas, tiesdamas požeminį geležinkelį, samdys gerus menininkus sustojimo vietoms puošti? Tas didintų jo išlaidas ir mažintų jo pelną. Jam visų pirma pelnas rūpi, o ne grožis, kuriuo žmonės galėtų džiaugtis ir už tai pinigų nemokėti. Kapitalistinis ūkis su savo dievaikiu pelnu ir private nuosavybe stovi kaip kokias spygliuotų vielų užtvora tarp menininko ir liaudies.

EMIL LIUDVIG APIE HITLERĮ

EMIL LIUDVIGAS — Vokietijos emigrantas, rašytojas, nusipelnęs didelio plunksnos darbininko vardo už savo biografijas. Jis parašė daug gerų knygų apie žymiuosius pasaulio žmones. Paskutinis jo veikalas buvo knyga apie dabartinį mūsų prezidentą Rooseveltą. Visai neseniai dienraštis „Detroit Eve. Time“ pradėjo spausdinti jo rašinį apie Hitlerį. Kaip žinom, hitlerininkai dabar aukština savo vadą ir sako, jog Hitleris didžiajam kare buvęs nepaprastai narsus. Emil Liudvigas apie Hitlerio dalyvavimą kare rašo:

„Būdamas pilnas didžiausios neapykantos prieš savo kilmę, savo šalį, savo klasę, prieš savo tėvus, brolius ir seseris, kurių jis savo atsiminimuose visai nemini, Hitleris užuot ėjęs į Austrijos kariuomenę, iš savo krašto išvažiavo ir savanoriai įstojo Vokietijos armijon.

„Pagaliau, pirmą kartą savo gyvenime tarp vokiečių kareivių susirado sau draugų. Bastydamasis šen ir ten jis suranda savo tikslą: eiti į pagelbą Vokietijos imperijai ir jos žmonėms. Rėkdamas iš dėkinimo jis rašos, jis puola prie jos kelių...

„Per ketverius karo metus Hitleris buvo rytų fronte, kur jis buvo lengvai sužeistas ir apsinuodijęs dujomis. Nuo apsinuodijimo iki šiai dienai jo balsas paliko žviegiantis, o valgydamas arba gerdamas jis užspringsta.

„Ištyrus visus patikimus dokumentus ir liūdininkus, kalbančius apie Hitlerio dalyvavimą kare, paliko aišku, kad per visą savo tarnybą jis tik bėgiojo apie pulko status palaikydamas ryšius ir todėl apkasų tranšėjose jam neteko gulėti, jo tarnyba per visus karo metus buvo kaip paprasčiausio žmogaus.

„Vokietijos mokykloms skirtose knygose dabar rašoma, kad Hitleris už savo heroiskus pasižymėjimus kare buvęs apdovanotas Geležiniu Kryžiu pirmojo laipsnio, jis vienas apkasuose užpuolęs 12 ar 15 francūzų, kai kuriuos užmušęs, o kitus paėmęs nelaisvėn ir atvedęs pas savo viršininką.

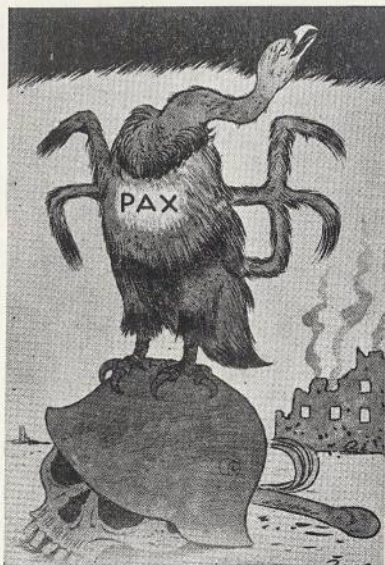
„Jo pulko istorijoje, kuri pilna pavardžių ir datų, kurion įrašyti du panašūs atsižymėjimai, apie jį patį nėra pasakyta nė vieno žodžio.

„Ar iš tiesų jis buvo apdovanotas Geležiniu Kryžiu, kurį jis visada pasikabinęs nešioja, ar ne, nėra kol kas ištirta, bet jei jį nešioja, tai, matyt, kur nors gavo.

Niekieno neginčijama tik lieka, kad jis per ketverius su puse metų užsitarnavo tik grandinio laipsnį. Kai kiti kareiviai buvo keliami į puskarininkus, kuopos vadas dėl Hitlerio pareiškė:

„Šito hysteriko (rėksnio) aš niekad nepakelsiu į puskarininkius.

„Hitleris buvo teisingas savo prakalbose pasivadindamas 'Didžiojo karo nežinomųjų kareiviu', nes iš tiesų niekas jo ir nežinojo, dabar žino, nes jo garbei Berline pastatytas paminklas.



Šių dienų „Taikos Balandis.“ —Stepas Zukas.

ŠIENPIUVIS

MIKAS RASODA

(Iš atsiminimų)

Kaip šiandien atsimenu tą malonų vasaros rytmetį, kuomet tekančios paraudonavusios saulės pirmi spinduliai kyšojo pro gale mūsų triobelės stovinčios obelies tankias, lapuotas šakas; kuomet rytinė balta rasa apleisdinėjo žaliuojančias lankas ir daržely vešliai bujojančias gėles.

Jaučiu tėvas mane žadina:

—Rokai, ai Rokai, kelkis! Eik šieno piauiti... Ar girdi?...

Pasiraiviau ir akimirkoj, prasiirynęs akis, šokau, nes atsiminiau, kad vakar vakarą tėvas parėjo iš dvaro sužeista ranka.

Toji nelaimė atsitiko, kai jis su kitu darbininku rito rąstus ir, beritanti prieš pakalnėlę, jojo draugas neišlaikė—paleido ir pats pakliuvo po rąstu, kuris nabaigui sutriuškino kairiąją koją. Mano tėvui gi sutrynė tik du dešinės rankos pirštus, nes greit pribėgę kiti darbininkai sulaukė nelabąjį rąstą.

Jie dirbo prie dvaro kluono statybos, nes senasis kluonas buvo sudegintas. Sakoma, tai padarė patys dvaro kumečiai ar bernai dėl keršto dvarininkui. Dėl dvarininko nelabųjų darbų linkui savo darbininkų, sakoma, pastarieji rengėsi padegti ir jo palocių nakties metu, kai jis miega...

—Rokuli,—suriko vėl tėvas,—skubėk, eik greičiau, nes vyrai tavęs laukia. Ana, jau saulė visai užtekėjo...

Susiskubinau. Bereginti nusiprausiau ir baigiau srėbti ruginėms buizos bliūdą. Tėvas taisė dalgį. Prispaudęs ant kulbės klupsčiu dalgiakotį, kairiaja ranka piūklų piovė dalgiakotį,—trumpino, nes jis man buvo perilgas.

—Bet... ar galėsi visą dieną ištesėti?—klausiau tėvo, vidujiniai susikrimtęs. —Ar pajėgsi?...

—Kodėl gi ne? Jeigu jau dvare nepajėgsi, tai kur?... Būk vyras... Keturiolikti jau baigiasi. Ar visuomet manai tik akėtojauti. Šienaujant dvigubai daugiau mokeskites gausi—aštuonias dešimtis skatikų per dieną!

Išgirdus tėvo tokius pagirų žodžius, pasidarė nejauku. Mano veidą aprėpė kaž-kokis keistas prakaitas, iš abiejų akių sprudo ašaros, kurias kaip įmanydamas bandžiau nuo tėvo slėpti.

—Va, šitaip,—rodė tėvas, viena ranka mosuodamas dalgiu per žalią, dar nuo rasos šlapoką žolelę.—Šitaip: atsistojęs baran, nespauk dalgio į žemę, tik paviršium. Bandyk spėti su visais vyrais kartu žengti ir bus viskas. Šienauti, kai įpranti, tik juokas. Sakau, tik juokas.

Padavė jis man dalgį į rankas. Apskau, apžiūrėjau. Rodos buvo nesunkus... Viena ranka atkėliau nuo žemės... Pabandžiau piauiti. Pervežiau dalgiu per tą pačią trumputę žolelę, augančią mūsų kieme. Rodosi, lengva, smagu.

—Rokai, eikim!—riktelėjo dėdė Mačius, savo nuoaugiu labai panašus Maksimui Gorkiui, eidamas pro mūsų kiemą. Tai buvo mano seniausias dėdė. Išstarnavęs 25-kerius metus caro kariuomenėj, jis buvo aukštas, linktelėjęs, vilkįs pilką sėrmėgą. Jo dešinysis petys buvo labiau nulinęs,—tur būt nuo dalgio, kurį jis nuolatos nešdavosi ant jo. Per dienų dienas Mačius eidavo dvaran uždarbiauti, o jo tris dešimties žemės apdirbdavo senyva žmona su dukrelėmis.

Kol perėjome per kaimą, susidarė didelis vyrų būrys, kurie laukė ateinant mano tėvo su dėde Mačium. Didžiai nustebo jie, pamatę mane.

— — —

Sustojome dvaro lankose. Tai buvo ilgos ir plačios lankos, kokių aplinkiniai mūsų kaimai neturėjo. Žolė įžėlus, lyg miškas—didelė ir tanki. Rasa jau buvo nugaravusi per tai žolė rodėsi kieta, kaip žilvičiai. Vyrai vis rinkosi.

Pamatėme per kalną atjojančių dvaro urėdą, sugudėjusį lietuvių, lietuvių kalbos besigėdijantį. Vyrai nerimavo.

Dėdė Mačius man tarė:

—Laikyk dalgį ant peties,—išrodyk į vyrą. Paklausiau dėdės. Bet nemalonu buvo laikyti jį ant peties, nes nuspaudė, kol atėjome.

—Darban,—baltarusiškai suriko urėdas.—Darban... Pradėkit!

Mudu su dėde Mačiumi atsistojome pačiam baro gale,—aš pirmiau, jis paskui manęs. Įtempiau visas savo jėgas ir mosavau dalgiu per žalią žolę, bet jis manęs nebeklausė,—šliaužė paviršium žolės, nubraukdamas jos viršūnėles.

Artinosi link manęs urėdas. Jo akys baltos, veidas surauktas, žila barzdelė tik kruta. Aš

pradėjau drebėti. Dalgis visiškai atsisakė klaupti, tarytum ims ir iškris iš rankų. Dėdė Mačius vis tyliai ramino:

—Nesibijok, ne žvėris jis,—nesuęs.

—Kam šitą varlę atsidei,—tavo sūnus?

—Mano brolio, ponuli,—nužemintai tarė dėdė, —ir patsai skubino, piovė.

—Bulvių skust jam, ne šienauti! Namon!...

Išstojau iš baro ir pradėjau mąstyti apie namus, apie tėvo pirštus.

—Ne, jis neis namon; jis turi mokytis šienauti.

—Namiu turi išmokyti!... Namon!—rūščiau pažiūrėjęs į name urėdas suriko.

—Jis negali namiu, ponuli, mokytis, nes neturi pievų,—buvo vėl dėdės žodžiai.

—Ir tu, senas jauti, namon!—suriko urėdas dėdė Mačiui.

Tai taręs nušoko nuo arklio, ištraukė iš dėdės dalgį ir sviedė į šalį.

—Namon, senas supuvėli!...

Dėdė nieko nesakė, tik metė žvilgsnį į mane, paskui į šienapiūvius.

—Vyrai, ar jūs tylėsite? Ar jūs nematote, kaip mane, biedną, metų metus čia išdirbusį, be reikalo gena namon. Arba štai Miko Rokas. Jo tėvas vakar du pirštu dvare prarado; reikia duonos, jie nori gyventi,—kas kitas uždirbs, jei ne sūnus? Meskit dalgius,—einam pačiam ponui pasiskūsti.

Bet šienapiūviai nei vienas neatsiliepė, nei neatsigrįžo. Visi, tarsi ne dėdės, bet urėdo karčius žodžius girdėdami, spaudė labiau dalgius, griebė didesnius žolės žiupsnius ir vertė į storus pradalgius.

Mudu su dėde Mačiumi lėtai tolinomės nuo šienpiūvių. Saulė jau buvo gerokai pasikopėjusi. Aplink mus žaliavo tiršta ir didelė pievų žolė. Ten toliau bangavo neapbrėpti akia milžiniški plaukiančių žiemkenčių rugių plotai. Mudu tylėjome. Išvargęs dėdės veidas mirko prakaitu. Jis kai kada sunkiai atsidūsėjo, o mano vaidentuvę rodėsi namai, duonos stoka ir tėvas su sutrėkštais rankos pirštais...

VAISINGUMO VITAMINAS

Tyrinėjimui ir Patikrinimui Įdėjo į žmogaus Rankas
Stebuklingą Įrankį Tvarkymui Lyties ir Vaisingumo

DR. J. J. KASKIAUČIUS

GRAŽU žiūrėti į kviečių lauką! Vėjalini pušiant, sakytum, jūra banguoja... Smagu ir linksma: duonelė auga—gyvybės nešėja.

Tikrai, tie skaitlingi kviečio stiebai yra gyvybės stulpeliai. Ne tik kad jie laiko, prieš saulę atstatę, duonai gaminti medžiagą, bet jie tuo patim tarpu laiko ir *vitaminų ir mineralų* krūveles. *Kviečio grūdas yra turtingiausias gamtinis vitaminų ir mineralų šaltinis*. O be jų nebūtų nei sveikatos, nei gyvybės. Tie vitaminai ir mineralai yra pačiame grūdo paviršiuje: kevalėlyje ir akelelyje, kur diegas dygsta.

Kviečio akelė arba diegas yra pati esmingoji grūdo dalis: ten yra *vitamino E*. Be vitamino E išnyktų gyvybė pasaulyje. Vitamino E būtinai reikia, kad galėtų besiveisti padermės, kad lyties organai atitinkamai veiktų. Ir *kviečio diegų aliejus* yra turtingiausias gamtinis vitamino E šaltinis.

Da nesenai *vitaminas E* tapo išrastas. 1921 metais pora laboratorijos mokslininkų (Evans ir

Bishop) tyrinėjo įvairius maisto mišinius, kaip jie atsiliepa į žiurkių besiveisimą: kaip ta ar kita dijeta didina arba mažina tų žvėrelių vaisingumą. Ir bent per kelis kartus taip pasitaikė, kad žiurkių neštumas tęsėsi iki tam tikro laipsnio, ir paskui jos pasigadinavo, išsimesdavo.

Tų žiurkių maistas, regis, gerai būdavo sutaisytas,—turėdavo visokių maistingumo elementų. Bet paskiau išėjo aikštėn, kad dar ko ten trūko. O gi jie šėrė tuo patim maistu kitas neščias žiurkes, ir, kai jau artinosi pasigadinimo laikas, tai į jų maistą primaišydavo kokių žalių lapų, ir tokiu būdu žiurkės danešiodavo savo gemalus iki pat galo ir pagimdėdavo visiškai sveikus žiurkiukus. Vadinas, čia tie žali lapai suteikė maistui tą svarbų veiksnį, be kurio pilnai išlaikytas neštumas nėra galimas.

Buvo manyta, kad tas veiksnys yra vitaminas C. Tačiau tolimesni tyrinėjimai prirodė ką kitą.

Į tą patį maisto mišinį, vieton daržovių, mokslininkai dadėdavo tokių dalykų, kame visai nėra

vitamino C, būtent kviečio grūdų: ir pasėkos išeidavo taip pat geros. Žiurkaitės iki galui daeidavo ir pagimdėdavo sveikučius žiurkučius.

Mokslininkai tyrinėjimus varė toliau. Vieton čielų kviečio grūdų, į paskirtą žiurkių maistą jie ėmė primaišyti tik trupučiuką tų grūdų diegelių. Paskiau—da mažesnį truputėlį tų diegų ekstrakto. Pasėkos vis išeidavo teigiamos—su normaliais gimdymais.

Taip galų gale tie du mokslininkai ir paskelbė pasauliui (1922), jog jie išrado naują vitaminą, *vaisingumo vitaminą*. Praminė jie tą vitaminą vitaminu X. Paskiau tai tapo pakeista į *vitaminą E*.

Kitos mokslininkų grupės, darydamos nepri gulmingai panašius tyrinėjimus, priėjo prie tokių pat išvadų. Netrukus pasirodė da eilė raportų,—ir visi jie muštė tan pačian taškan. Patvirtino išradimą vitamino E.

Kviečio diegų aliejus ("wheat germ oil"), kaip tapo visų tyrinėtojų pripažinta, turi daugiausia to vitamino E *naturaliam* jo pavidale. Tai daugiausia su tuo aliejum ir tyrinėjimus darė ir vis tebedaro.

Tyrinėjami vitaminą E ant gyvulių, mokslininkai patyrė, jog to vitamino būtinai reikia taip pataitėms, taip patinėliams. Tačiau to vitamino stoka gana skirtingai pasireiškia abiejose lytyse.

Patinams, dėl vitamino E stokos, visiškai suvysta inkstukai. Išsigema, sugenda ir išnyksta sėklai gaminti narveliai. Pasidaro nepataisoma žala. *Patelėms* to vitamino E stoka atseina lengviau, bent išspradžių. Joms nesugenda kiaušidės, nenuvysta jų audiniai. Nesugenda nei gimtuvė. Visas blogumas tai esti gemalui.

Vyriškos rūšies gyvūnėliams, šeriant juos visiškai geru maistu, tik be vitamino E, tuoj pradeda gesti sėklinių dūdelių inkstukuose narveliai. Nublunka, nuvysta ir išnyksta tų dūdelių dengiamieji audiniai, iš kurių, normaliose apy stovose, išsivysto spermatozoidai. Sėkla eina mažyn, mokykn, be spermatozoidų. Ilgainiui *visiškai išnyksta sėkliniai audiniai ir pati sėkla*. Ir, kas už vis aršiausia, jeigu paskui ir pradėti tokiems nuvystusiems patinams duot vitamino E, sėkliniai audiniai nebeatigaus. Jie dinga ant visuomet.

Jeigu, dėl stokos vitamino E, sėklinis gedimas daėjo iki tam tikro laipsnio, tai pasėkoje visuomet lieka *nevaisingumas*, pastovus nevaisingumas, kurio nebeatitaisyti kad ir didelėmis vitaminu E dozėmis.

Antrą vertus, tokių sėklinių sugedimų galima išvengti ir nevaisingumai galima perspėti, jei maiste yra pakankamai vitamino E.

Patinas tapęs nevaisingas dėl vitamino E stokos, tulą laiką da tebesti lytiškai gabus ir nenustoja lytinio susidomėjimo bei veiklumo. Jam tuoj da nenuvysta pridedamieji lyties organai: *prostatinė liauka, sėklapūslės ir mažytės liaukutės* šlapinamojo kanalo viduje. Tačiau, laikui bėgant, dėl paiginto vitamino E bado, išsivysto visiškai lytinė bejėgybė, sugenda ir *suvysta visas lytinis aparatas*, esmingieji ir pridedamieji lyties organai.

Bendrai imant, *patinams daugiau reikia vitamino E, negu patelėms*, kad išlaikius lytinį veiklumą ir sveikumą.

Moteriškos rūšies gyvūnėliams vitaminas E nėra taip jau būtinas ankstyvesniuose lytinio gyvenimo tarpuose. Apsiveisusiai patelei neštumo pradžioje, gali vitamino E ir nebūti maiste. Per keletą dienų jai nieko bloga neįvyks. Ir, jei paskiau pradėsi jai į maistą dadėti vitamino E, tai ji danešios iki galo ir pagimdys sveikus vaikus. Tačiau, jei vitamino E badą užvilkinsi ilgiau, tai pradės vesti gimtuvės viduje *gemaliniai audiniai*, suges vaisius—ir įvyks *persileidimas*, abortcija. Arba gemalas išdžiūs, išnyks, susigers į gimtuvės audinius.

Vadinas, dėl vitamino E stokos, patelei pat pirma sugenda gemalas, bet šiaip jos lyties organai nesugenda. Ir ji paskui ir vėl gali vesti sveikus vaikus, jei pradėsi jai duoti nors ir po truputį vitamino E. Tačiau, jei vitamino E bada-vimą užteštum pataitei ilgesnį laiką, tai galų gale ir jai išsigema *visas lytinis aparatas*. Dege neruojai gimtuvė, nuvysta kiaušidinės liaukos, ir pataitė palieka visiškai bergždžia. Tada jau ir su kaupu duodant vitamino E, nieko gera nebedarysi, lyties organų nebeatgaivinsi. Jei patelės lyties organai da nevisai sugedo, tai jie galima gerokai atgauti, duodant jai gausiai vitamino E su maistu.

Patelė gali lytiškai gyventi ir apsiveisti ir be vitamino E. Bet vitamino E būtinai jai reikia dėl tolesnės neštumo pažangos ir gemalo besivystymo.

Vitamino E stoka daro neigiamos intakos netik kad į lyties organus, bet ir į kitas kūno dalis. Neigiamai veikia *žindymą*, pirma laiko išdžiovina krūtis. Pataitei pagimdžius vaikus tik nustok duoti vitamino E su maistu, tai neužilgo jai užtruks tešmenėliai, ir, nebegaudami pieno, vaikai nugaiš. Jei kurie vaikai da nespėjo nugaišti, ir čia tuč tuojau imsi patelei duoti daug vitamino E, tai jai atsigaua pienas ir ji gali gražiai žindyti išlikusius vaikus.

Jei patelē, neščia būdama, nepakankamai gausa su maistu vitamino E, tai jai vaikiūksčiai gimsta sunykę, silpnučiai ir menkai teauga. Jei-gu paskui žindančiai patelei, pradėdi po daugiau duoti vitamino E, tai jai *vaikai pasidaro gražesni* ir geriau auga. Dėl mažokos vitamino E porcijos motinos maiste, *vaikams sugenda raumenys*, išsivysto lyg koks paralyžius. Jie pradeda nebepaeiti, plaukučiai jiems esti pašiurę, ima slinkti. Svoris puola, ir jie neauga. Visas vaizdas ūmai pasitaiso geroj pusē, kai motiną pradėdi gerai šerti, su vitamino E gausa.

Panašūs raumenų sugedimai ir paralyžiai, dėl stokos vitamino E, išsivysto netik griaužliams—žiurkėms, bet ir aukštesniems gyvūnams—žoliedžiams. Visa tai atsitaiso, kaip pradėdi duoti gero pašaro: *žalios alfalfa žolės* arba *kviečio grūdų*.

Nuodugnėsi tyrinėjimai prirodė, jog yra *tamprų ryšių tarpe įvairių vitaminų ir liaukų hormonų*.

Artimai susiję du riebaluose tirpstami *vitaminai: A ir E*. Jiedu lyg kad kokie talkininkai, viens kitam padeda savo intaka tam ar kitam organui. Pailginta vitamino A stoka maiste vėlka su savim gerokai panašias pasėkas, kaip ir vitamino E stoka. Sakysim, dėl vitamino A bado moteriai kartais gemalas numiršta ir nuvysta gimtuvėj. Ir paskui išdžiūsta, susigeria,—arba išsimeta. O kartais kūdikis gimsta negyvas, dėl labai sunkaus gimdymo. Tas gimdymo keblumas irgi paeina vis dėl to paties vitamino A stokos.

Vyrui, dėl vitamino A stokos, sunyksta, suvysta inkstukai, kaip ir dėl vitamino E stokos. Tik vitamino A atsitikime atgijimas yra galimas. Pradėjus po daugiau vitamino A vartoti, atsigau-na inkstukai ir sėklos gaminimas.

Vitamino B stoka irgi trukdo lyties organus ir besiveisimo eigą. Kai mažokai vitamino B gausna moteris, tai ji pasidaro lytiškai šalta, dingsta jai lytinis apetitas ir lytinis pasitenkinimas. Ir pastoti neščia ji tada negali—ar tai moteris ar koks moteriškos rūšies gyvūnas. Vyrui arba šiaip patinui, dėl nepakankamo vitamino B kiekio, lytiškumas sumenkėja, dingsta moteriško patraukimas, nors inkstų suvytium ir neįvyksta. Yra pamato tikrinti, kad, šitokiam atsitikime, *vitamino B* stoka visų pirma *prislegia posmaginę (pituitarinę) liauką*, ir tada ji mažiau tegamina *lytiškumą valdančių hormonų* (sunkų). Matot, abiejų lyčių lytinius organus suvaldo ir reguliuoja posmaginė liauka, o ši liauka, savo rožtu priklauso nuo *vitaminų* kiekio maiste.

Vitaminų ir liaukų giminingumas, vitamino E žvilgsniu, tapo tyrinėjimais patikrintas ant gyvūnų. Vitamino A stoka liaukų netaiso, netvirtina,—tai pasakyta mažiausiai. Kaip minėjom, vitamino B stoka silpnina tą pačią svarbiąją visų liaukų liauką, viso organizmo perdėtinę—posmaginę liauką. Daugelis tyrinėtojų mokslininkų da smarkiau nukalba šita linkme apie vitamą E. Jie tvirtina, kad nuo *vitamino E* kiekio maiste priklauso ir šios *posmaginės liaukos veikimas*, ypač jos lytinių liaukų reguliavimas. Dėl vitamino E stokos žiurkėms neišsivysto *skydinė* (tiroidinė) liauka: jos tada serga lyg ir kretinizmo liga. Ir šitaip pasidaro dėl posmaginės liaukos apsilpimo, ypač tos jos dalies, kuri tvarko ir reguliuoja skydinę liauką.

Vadinas, vitamino E stoka silpnina lytinę ir skydinę posmaginės liaukos sunką. Menkiau tada ši liauka suvaldo lytines ir skydinę liaukas.

Veikiausia vitaminas E, turi intakos ir kitiems kūno audiniams bei organams. Tūli mokslininkai susekė, jog gausa vitamino E maiste padeda žaizdoms greičiau užgyti. Žaizdos gražiau gyja ir nuo išvirsinio vitamino E vartojimo, kai to vitamino koncentratą dedi ant žaizdos.

Kokis yra *fiziologinis vitamino E veikimas*? Kokiais keliais tas vitaminas pasiekia ir paveikia vyro inkstus bei gemalų yščiaus viduje? O gi mikroskopiniai tyrinėjimai priėjo išvados, jog vitaminas E būtinai reikalingas *narvelių branduolėliams*, kada jie labai sparčiai skaldosi. Už vis sparčiausiai auga ir skaldosi vyro inkstuose sėkliniai narveliai, nuolat besikaitaliodami, kolei išsivysto sėklos spermatozoidai. Taip pat labai sparčiai auga ir skaldosi gemaliniai audiniai, gemalo narveliai gimtuvės viduje.

Kai maiste esti pakankamai to vitamino E, tai vyro inkstukai sėkmingai darbuojasi, gamina sėklą. Taip pat moteriai apvaisintai gemalas gražiai tarpsta ir auga. Bet, kai to vitamino E nėra, tai tų vietų audiniuose visa kas apsisloja. Netik kad narveliai nebeskyla, nebesidaugina, bet jie sunyksta, sutirpsta ir dingsta.

Ištyrinėję vitamino E intaką gyvuliams, mokslininkai pradėjo jį pritaikyti ir žmonėms. Ir su geromis pasėkomis. Visų pirma *neščių moterų* nuotikiuose, kur pirmiau būdavo visa eilė neda-nešiojimų, persileidimų. Geriausias planas—duoti tokioms neščioms moterims po truputį vitamino E, kviečio diegų aliejaus pavidale, ištisai, per visą neštumo laiką. Tik keletas lašų to aliejaus, kasdieninėmis dozėmis, padeda danešioti kūdikius iki pat gimdymo. Net ir patys gimdymai esti tada lengvesni. Lyg kad gimtuvės raumenys,

apatiniai suraukiamieji raumenys ir juos kontroliuojamieji nervai—visas tas *gimdymo mechanizmas* pasidaro gaivesnis ir veiklesnis.

Jei neščiai moteriai pradeda grūmoti pasigadinimo pavojus: suima skausmai ir pradeda kraujuoti,—tai duodama to aliejaus didelėmis dozėmis—po šaukštuką kas kelios valandos. Labai dažnai audra nurimsta, ir neštumas tęsiasi tolyn, iki normalaus galo.

Čia reikia patęmyti, kad šitoj šaly labai daug *neščių moterų turi permažai vitamino E*. Ir daugeliui būtų labai naudinga jo vartoti, ištisai per visas "sunkias dienas." Naudinga pačioms gimdyvėms, naudinga ir jų kūdikiams. Kai neščiai moteris turi pakankamai su maistu vitamino E ir kitokių vitaminų ir mineralų, tai netik kad ji pati jaučiasi sveika, bet gražiai gimsta ir sveikas auga ir jos kūdikis. Tai ir gi reikia atminti, kad šito vitamino E, kaip ir kitų vitaminų, niekad negausi perdaug, iš natūralių šaltinių. Jeigu ir didelėmis dozėmis jo vartotum, nieko bloga iš to nebus. Už tat kai jo gauni permažai, daug kas labai esmingai tau sugenda.

Žiemos metu to vitamino reikia mums daugiau, nes tuomet mažokai jo gauname su maistu. *Ypač vyrams*, žiemą daugiau reikia vitamino E. Mažiau būtų tų tragingų vyriško nevaisingumo nuotikių. Mažiau būtų lytinio suvytimo ir sunykimo.

Vitaminas E yra būtinas daiktas *moters krūtų* prievolėms. Kai krūtyse pieno esti permažai ir nepakanka kūdikiui žindyti, tai vitaminas E yra didelė pagalba: padaugina pieną ir išsina sveikaton taip motinai, taip kūdikiui.

Yra pamato manyti, kad vitamino E stoka motinos maiste yra žymi priežastis *įgimtų kūdikio nenormalumų, apsigimimų, paliegyimų*. Kurios motinos gimdydavo sunykusius, sudarkytus kūdikius, susilaukdavo paskui normalių vaikų, jei imdavo vartoti vitamino E žymesnėmis dozėmis.

Taipgi yra patirta, jog vitamino E stoka yra priežastis šiaip visokių *neščios moters* negalumų: širdies pykimo, vėmimo, nervingumo, didelio nusilpimo ir net konvulsijų—tampynių.

Bet istorija ir čia da nesibaigia. Patyrę gydytojai raportuoja, jog vitamino E vartojant, netik esti mažiau persileidimų, bet išnyksta ir tokie įkyrūs apsireiškimai, kaip skausmai ir jautrumas gimtuvės, spazmingi jos trukčiojimai, kraujavimai, strėndieglis, ir kitokie *apsinuodijimo* požymiai. Mažiau esti lytinio niežėjimo nuotikių ir lytinių plėvių įdegimo.

Kai dėl *vyrų*, tai vitaminas E padeda lyties organams normaliai veikti. Yra tokių atsitikimų, kad berniokui arba jau ir subrendusiam vyrui *nesueina žemyn* vienas arba ir abudu inkstukai. Paprastai tokiuose atsitikimuose gerai veikia tam tikri *iš neščių moterų šlapimo pagaminti lytiniai ekstraktai—hormonai*. Tačiau neretai pasitaiko, kad tokie hormonai neįstengia pavaryti inkstukų iš pilvo tuštinių žemyn. Ir čia kaip tik gerai padaro *vitaminas E*.

Vitaminas E taipgi padeda atgaivinti lytinį nepajėgumą, nevaisingumą ir inkstukų suvytimą. Padeda inkstukams gaminti gyvus, veiklius spermatozoidus. Užaugina inkstukus didesnius ir brandesnius ir *didina lytinių gabumus*.

Yra duomenų, kad vitaminas E daug gera padaro ir tokiems vaikams, kurie *pirma laiko* gimsta. Greičiau jie auga, sveikesni atrodo, netokie opūs ir liaunučiai. Vitaminas E gerai ir nuo *pučkų* bei pumpurų ant veido.

Kokie valgiai turi vitamino E? Daržovių ir augalų aliejus,—kviečių diegų aliejus, medvilnės grūdų aliejus, palmių aliejus, ryžių aliejus, salotos, javiniai grūdai. Gyvuliniai riebalai ir aliejai šio vitamino kaip ir neturi.



Vilnijos lietuvė motina moko savo vaikus.

ALKOHOLIO ŽALA SVEIKATAI

ELIZABETH VILKAITĖ

YRA TOKIŲ žmonių, kurie mano, jog alkoholis formoje vyno, alaus, degtinės arba kitokių svaiginančių gėrimų, taipgi, kurie yra sutaisyti patentuotose gyduolėse arba tonikuose, esą svarbūs stiprinimui ir gydymui žmogaus kūno. Girdi, alkoholis pagelbsti žmogui vesti kovą prieš daugelį ligų ir lengviau iš jų išsigydyti.

Bet ne visai taip. Bandymais, darytais ant trijų šimtų gyvulių, kaip tai, šunų, zuikių, gvinijos kiaulėlių ir paukščių, profesorius Laite-nen, Helsingfors Universitete, ir profesorius Frunkel, Halle Universitete, atrado, kad visuose atsitikimuose alkoholis pagreitina užsikrėtimą ligomis.

Kai kurie žmonės tiki, kad alkoholis padeda žudyti džiовos bakterijas. Bet tarptautiniame Džiovininkų Kongrese New Yorke, 1906 metais, daktaras Crothers raportavo, kad alkoholis, kaip „apsaugojanti“ gyduolė nuo džiовos, yra pavojingiausia „gyduolė“, ir visoki skysčiai, sutaisyti su alkoholiu, padidina ligas, o ne sumažina.

Berlyno profesorius Cuttstadt surinko skaitlines, parodančias, kad Prūsijoje iš 1,000 mirusių vyrų virš 25 metų amžiaus, 161 turėjo džiовą. O iš kiekvieno 1,000 mirčių tarpe salūninkų ir bartenderių tai 556 buvo nuo džiовos; mokytojų 143; daktarų 113; kunigų 76.

Dar kiti sako, kad alkoholis prisideda prie maisto viršinimo. Jeigu tie žmonės matytų paveikslą vidurinių organų, kaip tai, plaučių, pilvo, inkstų ir kitų, tai jie tuoju mestų gėrę.

Daktaras Thomas iš Columbia Kolegijos, Washington, D. C., sykį pasakė, kad alkoholis yra nuodai ir tankiai priežastis vėžio pilve, ir pagreitina kitas organiškas ligas.

Ne vienas, įpuolęs į paprotį tankiai vartoti svaiginančius gėrimus, turi nesveiką pilvą. Alkoholis pereina į kraują visai neatmainytas chemiškai. Kuomet kūno celės negali taip alkoholio naudoti, gamta paskubina širdies mušimą ir pasiunčia tą nuodą į plaučius sujungti su oxygenu (deguoniu), arba sudeginti, kad ilgai kūne nebūtų ir žaizdų nedarytų.

Alkoholis sunaikina audinius arba plonas plėveles, sumažina kūno stiprumą, pakerta nervų tvirtumą ir sulauko procesą gyjimo po operacijų arba užsikrėtus kokiom ligom.

Gėrikas gauna paakstinimą, ar stimuliaciją, bet tas tęsiasi tik trumpą laiką. Užtat paskiau sumažėja jo muskulų spėka ir nervų veikimas. Gėrikas gauna aukštą kraujo spaudimą, gyslų sukietėjimą, strėnų skaudėjimą. Širdis tankiai apsunkinama greičiau nusidėvi ir mirtis skubiau ateina.

Sakoma, kad alkoholis yra maistas, bet chemiškai įrodyta, kad ne.

Žmogaus kūnas pasidaro alkoholio kiek jam reikia iš maisto, kurį mes valgom. Yra tokių, kurie nori žmogų padaryti girtuokliu, kurie tikrina, kad alus turi maisto ir vitaminų. Jeigu taip, tai geriau žalius čielus grūdus valgyti, tai bus sveikiau ir ekonomiškiau. Ir jeigu žmogus valgo daugiau tokio maisto, iš kurio kūnas daro alkoholį, jis taipgi kenkia savo sveikatai.

Šimtai knygų galima prirašyti, kiek alkoholis nelaimių ir vargų pridarė ir pridaro: kalėjimai, ligoninės ir kapai yra liūdininkai girtuokliavimo nelaimių ir skurdo.

Amerika labai didžiavosi, išleidusi įstatymą uždaryti bravorus ir karčiamas. Girtuoklio moteriai akys nušvito. Atsidusus sakė: „Dabar tai pasilsėsiu, sumažės mano rūpesčiai, nereikės man bėgti pasitikti vyrą pareinant iš darbo.“

Bet ar ilgai tas didžiavimasis ir džiaugsmas gyvavo? Sklepai, miškai ir užkampiai virto bravorais ir karčiamomis.

Šiandien permažai yra rašoma ir aiškinama apie alkoholio blėdingumą. Amerikoje didžiausias biznis yra daromas iš alkoholio. Jeigu prieš jį pradėtų per daug žodžiu ir raštu kovą vesti, tai bravorų milionieriai išneštų didžiausį protestą.

Girtuoklių tėvų vaikai dažnai gimsta silpnapročiai arba liguistais. Kad ir kurie gema normališki, bet auginami girtuoklių, dažnai iškrypsta iš tiesaus kelio.

Kriminalistai didžiuomoje yra alkoholio aukomis. Kuomet žmogus supyksta ir nori atkeršyti, tai pirmiausia eina išsigerti.

Girtuoklis palieka auka tinginystės ir moralškai susmunka ir į skurdą įpuola.

Šiandien ne vienas ir karčiamainikas pasakys, kad daugelis žmonių neturi pinigų pavalgyti, o smuklėje sėdi, pakol paskutinį centą praleidžia.

MIRTIES PIRKLYS

Jis Gamina Mirties Pabūklus, o Jam Tarnauja
Pasamdyti Aukšti Valdovai ir Mokslo Vyrai

CLAUDE MARTIAL

VOKIETIJA turi savo Krupą, Prancūzija turi Šneiderį. Dvi dinastijos; dvi tikrosios karo valdovės. Krupas turi savo Esseną, Šneideris savo Creusotą. Tai yra mirties fabrikai, tai yra kapitalas mirtingojo plieno ir naikinančios geležies.

Prancūzija Šneiderio fabrikus nacionalizavo. Tačiau Eugene Charles Prosper Šneideris savo biznį yra seniai internacionalizavęs.

Jis rūpinasi kaip geras šeimos tėvas savo fabrikais toliau per dešimtis valdybų, kuriuose dalyvauja jis pats, per šimtus filialų, kuriuose jis turi aukštus valdininkus, grafus, baronus, akademikus, admirolus ir bankininkus, kurie pasaulį kanuolių prekybos tinklą mezga.

Kažkur vyksta karas. Galime būti tikri, kad Prancūzijos dėmesys bus atkreiptas: prancūzų kanuolių yra vienoj pusėj, bet dažnai ir abejose. Biznis yra biznis. Neseniai Ispanijoje Franko armijoj buvo naudota kanuolė, kuri turėjo markę "Schneider, Le Creusot."

Tai gi Šneiderio fabrikai yra nacionalizuoti, valstybės kontroliuojami. Karo metu demokratiškų valstybių kareiviai galbūt nebus šaudomi kulkomis, gamintomis Šneiderio fabrikuose. Galbūt. Bet dėlto negalim būti tikri. Gerai žinom, kad Šneideris yra Šneideris. Reikia nepamiršti, kad spauda dėl Šneiderio fabriky sunacionalizavimo nepakėlė tokio triukšmo, kokio galima buvo laukt. Įstatymui nusileidžiam.

Ir pagaliau filialai nebuvo nacionalizuoti. Ko Šneideris neužpatentavo, užpatentuos Škoda. Ir 20 tautų vėl galės gerą Šneiderio medžiagą pirkti ir dažnai už prancūzų pinigus. Ar gi ne Prancūzija per paskutinius metus Rumunijos armiją apginklavo? Dabar šita rumunų armija ir šen ir ten su maišu ir su krepšiu pereina pas fašistus. Ir rumunų ginklai aišku, kaip diena, yra Šneiderio markės.

Tai būtų pagaliau ne naujiena. Širdies iš plieno nei tėvynės meilė nei idėjos jausmai negali sujaudint. Šneiderio šeima turi užgrūdinto plieno širdį. Prieš ketverius metus šventė Šneideris savo viešpatavimo šimto metų jubiliejų. Šventė tyliai, be triukšmo, vengdami viešumos. Tai patamsio galybė.

Eugenijus Šneideris kilęs iš šeimos, gyvenusios Saaro krašte, kuri 1834 metais emigravo į Creusotą, kur jau buvo įrengtas specialus ginklų fabrikas. Greitai Creusotas su visais savo moderniniais įrengimais, naujausiomis mašinomis, motorais ir tt. tapo savos rūšies viduramžių miestu. Čia viešpatavo disciplina, paklusnumas, baudžiava. Ir patys Creusoto žmonės buvo Šneiderio fabriky markės. Juos Šneideris maitino, rėdė, švietė ir kalbino. Žaislai ir sportas—viskas Šneiderio. Ir vaikai gatvėse bėgiojo su Šneiderio kepurėmis.

Visagalis Creusoto viešpats neprotingus socialistų atstovus iš savo "valstybės" išvijo, kurie buvo pasišovę miesto gyventojus atstovauti. Bet Creusoto liaudis neturi būt atstovaujama. Atstovu tampa pats ponas Šneideris.

Milžiniško fabriky miesto vidury, tam didžiuliam kaminių miške stovi Šneiderio namas "pilis." Kaip sakyta, viduramžių miestas su baudžiava ir su pilies valdovu. Šneideris yra Creusoto ponas, vienas iš visų Prancūzijos ponų, vienas iš galingiausių, jei tik ne garsiausių iš 200 šeimų. Ką jis daro yra darbas. Creusotas nėra atsilikęs—su išimtim, kas liečia darbininkų teises. Čia perkami, jeigu tik reikia, geriausi patentai, čia gaminamas geras plienas ir geros kanuolės. Be kanuolių čia gaminami šarvučiai, nebija kulkų. Tai yra Šneiderio firma, kuri kartu su didžiuliais Rytų-Prancūzijos ginklų fabrikantais—sūnais ir broliais Francois de Wende, Mažino liniją pastatė.

Netoli nuo Creusoto Chalon-sur-Saone Šneideris stato povandeninius laivus. Juk reikia gi su laiku koja kojon eiti. Atsilikimas jam yra svetimas.

Šneideris yra kalnų pramonės diktatorius. Jau 40 metų jis stovi Societe Schneider et Cie priešakyj, kuri turi šimtus milijonų kapitalo. Nemažiau jis turi ir žuvusių savo sąžinėj, tačiau vis dėlto skaičius gražus. Eugenijus Šneideris yra apsuptas akinės bendrovės tarybos. Kas gi ji tokia? Tai bendrovės seserys ir filialai. Jis jas kontroliuoja kaip Prancūzijoje, taip užsienyje. Ir todėl fabriky nacionalizavimas kažko čia nepakeis. Svarbiausius ryšius su kasyklų komitetu,

su plieno karteliu palaiko pats Eugenijus Šneideris. Ilgą laiką Šneideris pats asmeniškai ryšius palaikydavo ir su parlamentu. Jis būdavo kaip savo darbininkų atstovas išrenkamas. Šneideris taip pat buvo ir ministeris. Argi galima stebėtis, kad jam valstybės užsakyimų nestigdavo? Jis dabar pasitenkina tuo, kad yra "nacionalių" Creusoto atstovų parlamente atstovaujamas ir keletą žmonių užkulisuose, kurie žino, kiek šalis skolinga Šneideriui.

Nežiūrint į tai Eugenijus Šneideris yra narys 11 valdybų, kurios nėra nereikšmingos. Jis kontroliuoja Banką de l'Union Européenne, nes jam reikalingas finansinis organas kanuolėms parduoti, svarbiausia Vidurinėje Europoje.

Šneideriai moka kaip su žmonėmis reikia pasiekti. Karininkai, kurie ateina į fabrikus kanuolių apžiūrėti, gali būti ramūs: jų šeimų ateitis užtikrinta. Tą pačią dieną kaip tik pasiūsiuos iš kariuomenės kiekvienam vietelė Šneiderio firmoj bus surasta.

Jeigu reiks, pasirūpins Eugenijus Šneideris pats asmeniškai. 1905 metais jis priėmė Creusote Bulgarijos karalių Ferdinandą. Ir čia užsakymai, čia paskolos. Bulgarija davė pinigų, kurie už ginklus buvo mokami ir su tais pačiais ginklais buvo žudomi Prancūzijos kareiviai. Creusotas sveikino ir Turkijos ministerį. Ir vėl užsakymai, vėl paskolos.

Eseno konkurencija nekludė abiem "karo viešpačiams" gerai susitarti. Šneiderio šeima dėl malonumo važinėjo jachtose su kaizeriu Vilhelmu.

Ir visada taip. Eugenijus Šneideris Prancūzijoje yra Kasyklų Komiteto garbės pirmininkas, jis turi savo atstovus akmenų anglių kartelyje, laivų statymo bendrovėje, didžioje įstaigoje. Jis yra visur atstovaujamas, kur tik gali būt ginklai pristatomi ir parduodami. Galima sakyti, kad daugelio šalių ginklavimasis k. a. Meksikos, Graikijos, Japonijos, Rumunijos, Turkijos, Argentinos, Ispanijos ir Italijos iš Creusoto prasišalė, po to, kai tos šalys gavo paskolai iš Prancūzijos pinigų. Vienas didelis Paryžiaus bankas palaiko Šneiderio firmą jos operacijose. Bet dar daugiau yra surišta "Union Européenne Industrielle et Financière," kuri jau 18 metų veikia. Ji kontroliuoja Šneiderio fabrikus Čekoslovakijoje, Skoda firmą, prancūzų-belgų-Luxemburgovokių treštą "ARBED," metalo fabrikus Lenkijoje ir tt.—Pinigai nepripažįsta valstybių rubėžių.

Šneiderio firma dirba taip pat kartu su Banque des Pays du Nord ir turi ryšių su pran-

cūzų-belgų barono Empaino grupe. Ji turi savo žmones prancūzų-japonų banke. Vienu žodžiu ji yra visur. Šneiderio ryšiams sužymėti reiktų tisos bibliotekos. Jos agentai yra visuose rūmuose, kokie tik Europoje yra. Jos atstovai gali didelių užsakyms parlamentuose ratifikuoti.

Didžiausias Šneiderio firmos biznis buvo tuoju po karo perkant Čekoslovakijoje Skoda treštą. Skoda treštas turi ginklų, auto, kabelių ir lėktuvų fabrikus. Jis turi fabrikus Lenkijoje ir Rumunijoje.

Šneiderio firmos biznio metodai kelis kartus su skandalu buvo aikštėn iškelti. Taip, pavyzdžiui prisimintinas Skoda skandalas Rumunijoje. Tikrinant mokesčius atsitiktinai buvo aptiktos Skoda fabrikų Bukareste šefo paslaptys. Ten buvo sąrašas įvairių "dovanų." Vieni pietūs už 65,000 lėjų trim svečiams: mažas dėmesys poniai X "kuri mums naudinga gali būti" 25,000 lėjų. O kokie manevrai paveikiant visuomenę! Savo tiška panikos politika. Jeigu nori kanuoles parduoti, tai reikia tautos galvon įkalni mintį, kad kanuolės reikalingos. O tai padaryti, deja, nėra sunku.

Šneideris pranašauja apie baime ir apie nelygybę, apie patriotizmą ir apie karą, apie karą, kuris grėsia, apie karą, kuris ruošiamas, apie karą kurio jis trokšta. Jis prekiauja mirtimi. Gėda moderninei civilizacijai, nes žmogus gaunąs pelną iš karo Eugenijus Šneideris buvo Institut de France žymiuoju nariu pripažintas. Jis buvo paskirtas nariu Académie des Sciences Morales et Politiques. Su žaliu fraku tarsis su taikos palme.

Simfonija

Simfonijos stygų akordai virpėjo švelniai, Gavino jie širdį, kaip vystančią gėlę vanduo. Tave išvydau netikėtai—šypsojai meiliai—Lengvėjo krūtinė, it būt nusirites akmuo.

Mačiau aš tave ir tas dangiškas žydrias akis, Ir lūpas raudonas, kaip sirpstančias uogas, mačiau.

Stovėjai po vyšnia, sode; taip jaunutė dar vis, Nors metų praužė banga, kaip sudiev tau sakiau.

Jaunystės svajonių draugužė, suvylej mane! Tave ten nebuvo visai; tik ilgėsio jausmais, Akordų švelniaisiais garsais aplankei tu mane, Ir vėl išnykai, tartum saulei pakilus—rūkai.

1-6-1937.

Wm. Šekspyras ir Jo Gadyne

V. TAURAS

Sėkit, kas amžina, gera protinga;
Sėkit, o ačiū sakys jūm širdinga
Rusų liaudis ...

Taip rašė Rusijos poetas Nekrasovas apie tuos, kurie darbuojasi naudai savo tautos liaudies. Bet žmonės nepamiršta gero sėjikus ir iš svetimų tautų. Tai todėl visas pažangusis pasaulis šiemet



William Shakespeare
(Šekspyras)

su dėkinga pagarba mini 375 metų sukaktį nuo to laiko, kai gimė didysis anglų poetas Williamas Šekspyras (Shakespeare).

323 metai atgal Šekspyras mirė, bet ir šiandien daugiau kalbama apie Šekspyrą, negu apie bet kurį kitą menišką rašytoją žmonijos istorijoje. Apie jį teberašomos vis naujos knygos įvairiomis kalbomis. Jo nepasenstančios dramos tebėra teatruose vaidinamos dešimtimis skirtingų kalbų įvairiuose pasaulio kraštuose.

Bet jokia šalis, net pati Anglija, jo tėvynė, taip giliai neįvertina Šekspyro, kaip Sovietų Sąjunga.

Šekspyras buvo ir tebėra mylimas J. Stalino rašytojas. Šekspyro kūriniai yra išversti į kalbas

dvidešimt dviejų tautų, gyvenančių Sovietijos ribose; ir jau pernai Sovietų teatrui įstisoj šalyje pastatė scenoje per 200 įvairių vaidinimų Šekspyro dramų ir komedijų. "Šekspyras pasidarė artimas mūsų žiūrovui ir skaitytojui," rašo "Pravda," Sovietų Kom. Partijos vyriausias laikraštis.

Marksas ir Engelsas, mokslinio socializmo tėvai, aukštai brangino Šekspyrą, kaip stebėtiną gyvenimo pažintoją ir tikrovišką jo piešėją savo kūriniuose. Marksas mintinai, žodis žodin, mokėjo ištisą Šekspyro tragediją "Hamletą" ir mėgdavo deklamuoti savo draugams ištraukas iš jo.

Engelsas rašė Lassaliui, tų laikų revoliucionieriui ir rašytojui Vokietijoje, kad Lassalis turėtų "šekspyrinti" savo raštus ir atvaizduot juose žmones gyvais ir pilnakraujais, panašiai kaip Šekspyras piešia įvairius asmenis - charakterius savo dramose ir komedijose.

Genialis rusų literatūros kritikas Bielinskis sakydavo, jog Šekspyras — tai "poetų karalius, vienintelis ir toks, kuriam niekas neprilygsta."

Žymiausias rusų poetas Puškinas stebėdavosi "daugpusiškumu Šekspyro genijaus." Rašydamas apie tragediją, Puškinas statė klausimą: "Kas išsivysto tragedijoje? Koks yra jos tikslas?" ir atsakė: "Ogi žmogus ir liaudis. Žmonių likimas, liaudies likimas... Štai kodėl Šekspyras yra didis."

Šekspyras buvo milžinas proto ir laisvės Atgimimo (Renessanso) gadyne Europoje. Jis ne tik protu, bet ir širdžia persigėrė pažangiausiomis to amžiaus mintimis ir idėjomis, ir jis išreiškia jas, kaip gyvu kūnu ir krauju, nemirtinuose vaizduose savo dramų ir komedijų.

Pati Atgimimo gadyne "buvo didžiausias pažangus perversmas iš visų, kuriuos žmonija buvo pergyvenusi iki to laiko," rašė Engelsas.

Atgimimas-Renessansas

Kas, tačiau, ir po ko tada atgimė? Kas buvo apmarinta ir kam buvo lemta atgimt? Šie klausimai turi būt čia jau bent aplamai atsakyti, jeigu norime suprast, kas buvo Atgimimo gadyne ir ką jinaį reiškė.

Atgimimas-Renessansas, visų pirma, reiškia

žmonių bridimą iš Tamsių Amžių į bent kiek šviesesnį ateitį.

O Tamsių Amžių pradžia yra laikomi 476 metai, tai arti vienuolika šimtmečių pirm Šekspyro gimimo. Tada laukiniai teutonai-vokiečiai užplūdo Romos imperiją, ir jų karaliaus Odoakras nuvertė tos imperijos valdžią. Po to, per kelis šimtus metų vėl ir vėl tų laukinių žmonių bangos užliejo buvusius civilizuosius kraštus Viduržemio Jūros srityje. Visą jie naikino, ardė, plėšė, o patys nieko geresnio nesuprato, kaip tik daug valgyt, gert, lošt dėl laimėjimų, peštis ir medžiot. Jeigu jie ir augino kiek grūdų, tai visus laukų darbus turėdavo atlikt moterys.

Taip tie barbarai teutonai tada ir sunaikino eilę kultūrinių miestų, knygynus, muziejus ir įvairias buvusias pramones. Antai, romėnai jau pirm ketvinto amžiaus Angliją kasė ir vartojo "akmeninę" anglį; bet kai teutonai užplūdo žemes, priklausiusias Romos imperijai, tai ir anglies kasimas buvo užmirštas iki 12-to ar 13-to amžiaus. Praėjo šeši šimtmečiai, kol kas tai iš naujo atrado "akmeninę" anglį.

Per tuos teutonų užplūdumus beveik negalima buvo jokia tvarki valdžia. Jie prisodino savo vadų-karalių vidurinį, vakarinį ir pietinį Europą. Vienu tarpu buvo užtupdyti septyni tokie karaliukai vien tik ant Anglijos salos. Francijai, Italijai ir kitur tie pusiau-plėšikiški valdovai vedė nesiliaujančius karus vieni su kiais. Iš to susidarė ir pastovi karininkų klasė. Jie nieko pastovaus neveikė, tik kariavo ir gyveno iš paprastų žemdirbių triušo. *O iš šių karininkų išsivystė ponai-feodalai, kurie ir užkūrė ūkininkam baudžiavą.*

Tai tokie įvykiai sunaikino senovės civilizaciją ir pagrazdino ją į Tamsiuosius Amžius. Ir tik atsitiktinai, pripuolamai nuo tų laikų išliiko kur užkampiuose geresni kūriniai senovinės literatūros ir meno, kaip kad didžio graikų poeto Homerio veikalai "Iliada" ir "Odiseja". Faktiniai buvo dingę ir kiti raštai senovės graikų ir romėnų filosofų, mokslininkų ir literatų.

Katalikiškoji krikščionių dvasiškija gana greitai prisitaikė prie laukinių teutonių įvestos baudžiaviškos "tvarkos." Savo krikščioniškai-žydiškais pamokslais ir raštais kunigai skandino vadinamą "pagonišką" gyvenimo džiaugsmą. Iš "pagoniškų" Romos rašytojų buvo kiek gerbiamas tik lotynų poetas Virgilijus, ir tai tik todėl, kad viename savo rašte (Eclogue) jis, kaip atrodė dvasiškams, "pranašavo pagonijos galą ir krikščionijos gimimą."

Skaistesnė graikų literatūra buvo nuo seniai dvasiškų paneigta ir apskritai užmiršta, ir tik kur-nekur vienas kitas vienuolis kliošturiuje "iš velniško žingeidumo" nurašinėjo bei skaitė tų raštų kopijas. Tik tuo būdu viename kliošturiuje ir buvo atrasti didingi veikalai graikų poeto Homerio, "Iliada" ir "Odiseja."

O tieku veikalai artistikiškai piešia karo žygius, didvyriškumą kovoj, gamtą, apdainuoja kovos žirgus, šarvus, karžygius; duoda gilią pagarbą net drąsiam, gabiam priešui; dainiškai mokina mylėt paprastą, kasdieninį gyvenimą. Autoriui "Iliados" ir "Odisejos" net pirmuo yra "dievinas" ir kareivių valgomai virti miežiai—"dievinai gražūs." Iš tų veikalų taip ir tryškia gyvenimo džiaugsmas, jo meilė ir branginimas.

Bet tokius dalykus smerkė ir neigė dvasiškija Tamsiais Amžiais. Jinai kietai veržė žmones religinėmis dogmomis.

Ale ir buvusieji barbarai teutonai, laikui bėgant, švietėsi ir civilizavosi, kad su 14-tu šimtmečiu aiškiai prasidėjo protinis Atgimimas. O apie 1450 metus jau buvo išrastas knygų spausdinimas. Parako išradimas pakeitė karų vedimą ir drožė smūgį viešpatavimui feodalų, baudžiavinių ponų.

Šiuo laikotarpiu buvo pernešta iš Egipto žinios, kad žemė yra apvali. Kopernikas (1473-1543 m.) įrodė, jog žemė sukasi apie savo ašį ir keliauja aplink saulę. Tapo atrasta Amerika. Pats Amerikos atradėjas Kolumbas įgijo supratimą apie žemės apvalumą iš buvusių užmirštų, bet vėl atrastų senovės geografinių raštų ir žemėlapių. Pakilę pasauliniai keliavimai jūromis ir tyrinėjimai naujų žemių juo labiau paakstinę žmonių protus. Visi tie dalykai skleidė žmonėse mintį, kad žmogus turi neribotas galimybes pažinti pasaulį ir šviesint ir gerint savo gyvenimą.

Praėjo žydt įvairių tautų savoji literatūra, vietoj buvusios bažnytinės, religiniai-lotyliškos literatūros. Iškilo genijai tapytojai, piešėjai, skulptoriai, architektai; Leonardo da Vinci, Michael Angelo ir kt. O temomis jų kūriniams dažnai tarnavo atradimai senovės graikų literatūros ir meno apskritai.

Susidarė ir Anglijoj grupė pažangūnų, protinio Atgimimo (arba humanizmo-žmogiškumo) skelbėjų. Žymysis jų atstovas tada buvo Thomas More, kuris parašė dar iki šiol garsų socialų veikalą "Utopia."

Bet tikrasis Atgimimo išsiveržimas Anglijoj pasireiškė tik Šekspyro laikais.

Kas, tačiau, visuomeniškai ypatingai svarbu, tai, kad Atgimimas-Renessansas buvo kylančios

buržuazijos ir apšviestųjų judėjimas prieš feodalizmą-baudžiavą ir prieš bažnyčios viešpatavimą. O Šekspyras buvo to atgimimo auklėtinis, ir tapo žymiausiu jo žmogum.

Atgimimo laikotarpyje griuvo senasis baudžiaviskas surėdymas. Kovoj prieš baudžiavą-feodalizmą gimė nauja, buržuazinė visuomenė ir žmogus laisvosi iš tų dvasinių pančių, kuriais jis buvo apkaltas bažnytinės diktatūros. Pradėjo atsiskeisti žmogui nauja plati akyregė, ir gimė jausmas, kad gyvenimas gali būt turtingas, turiningas ir pilnas.

Atgimimo-Renessanso gadynei reikėjo milžinų, ir „jinai pagimdė milžinus minčių, karštų pasi-ryžimų ir charakterio, visapusiškumo ir mokslingumo,“ kaip rašo Engels.

Atgimimo Gdynės Milžinas

O Šekspyras buvo didysis tos gdynės milžinas. Jis tiki, kad žmogus turi neribotas galimybes; jis šaukia žmogų veikti, vertinti gyvenimą ir siekti sąmoningo ir skaištaus gyvenimo.

Kas gi yra Šekspyro kūrybos branduolys? Ogi žmogaus asmenybė, garbinimas proto, energijos ir galingųjų žmogaus jausmų.

Šekspyras yra menininkas Atgimimo amžių. Savo tvėryboje jis atvaizduoja šimtmečius, kuriais per kruviną kovą buvo begailėtingai laužoma senieji, atgyvenusieji dalykai baudžiavinės santvarkos, begemant naujam pasauliui ir naujam žmogui.

Tamsioji Viduramžių gadyne su savo viešpatavusiais bažnytiniais įstatymais slopino visa, kas buvo žmoguje gyva. Žmogaus jausmai ir geiduliai tada buvo laikomi nuodėme (grieku).

Atgimimo gadyne buvo laikotarpis, kur žmogus „antru kartą“ gimė, idant įsitvirtint žemiškame gyvenime.

Tai ir pačios svarbiausios vietoj visų Šekspyro veikalų matome pamatinį uždavinį—laisvą žmogaus išsivystymą.

Menininkas-Kovotojas

Savo dramose, tragedijose ir komedijose Šekspyras išstoja, kaip kovotojas už naują žmogiškumo (humanistinę) dorą, už proto kilnumą, už širdingus ir gamtinius jausmus. Jis tiki, kad žmoniškumo pamatai turės paimt viršų; ir tatau ypač matome pirmajame laikotarpyje Šekspyro kūrybos. Čia jis sukūrė saulinei šviesiai komedijas, pilnas gyvenimo džiaugsmo ir juoko, skaisčias sultingomis spalvomis, kaip kad: „Daug Trukšmo dėl Nieku,“ „Vidurvasario Nakties Sapnas,“ „Du Veronos Džentelmanai,“ „Dvylik-

toji Naktis,“ „Windsoro Kūmutės.“ Šiose komedijose Šekspyras, beje, daugiausiai garbina meilę ir jaunystę.

Ir „Vien tik pirmajame veiksmė 'Windsoro Kūmučių,“—rašė Engelsas Marksui 1873 metais, —„daugiau yra gyvenimo ir judėjimo, negu visoj vokiečių literatūroj.“

Pamatinis tame laikotarpyje parašytas Šekspyro tragiškas veikalas yra „Romeo ir Julietė“; bet ir tarp jaudinančių, tragiškų jo vaidų aiškiai skamba viltinga meilė; ir ta meilė nugali ne tik krėtingas feodales peštynes tarp mylėtinio ir mylimosios šeimynų: jinai nugali ir pačią mirtį. Čia net vienuolis Lorens padeda mylėtiniam jų kovoj prieš senąjį pasaulį. Lorens jau dvasiškis tikrai iš vardo; šiaip jis yra mokslo žmogus, protoaujas, kuriam svetimas bažnytinis fanatizmas. Šis vienuolis yra dvasinis aynys ir Franciskaus Assiziečio ir sykiu Giordano Bruno, kuris buvo sudegintas ant laužo už moksliniai pažangias nuomones.

Šiuom laikotarpiu Šekspyras taip pat sukūrė stebėtinai chronikas-metraščius, kur dramatiškai paveikliauja žymiausius nuotikius Anglijos istorijoj, vaizduodamas žlugimą ponų-feodalų surėdymo.

Šekspyras begailėtingai nusmerkė baisius kruvinus žygius, kuriuos darė baudžiaviniai ponai; jis nusmerkė ir kuprį-žmogžudį karalių Richardą III, kaip ir niekingąjį „šalaputį“ soste Richardą II.

Šekspyro Nusivylimas

Baudžiavos-feodalizmo krikimas neteikė žmonėn teisingos, protingos laisvės. Bežlungant feodalizmui, tuoj pradėjo įsigalėti naujos rūšies išnaudojimas ir žmogaus pavergimas žmogui.

Matydamas tokių dalykų eseną, Šekspyras persiima karčių apgailestavimu, ir su tokiu ūpu žengia į antrąjį savo kūrybos laikotarpį. Čia jis sutveria pačius didžiausius savo veikalus: „Hamletą,“ „Karalių Lyrą,“ „Makbetą.“ Didysis dramaturgas Šekspyras plaka saumylstę, godumą, niekšiskumą, dvasinį nupuolimą ir paneigimą bet kokios dorovės taisyklių.

Šekspyro idealas ir dabar tebėra—laisva, kilni, pilnavertė, harmoningai išsivysčiusi žmogaus asmenybė.

Šekspyras plaka palūkų lupiką šailoką; jis visa genijaus jėga pliekia žmogų-išnaudotoją, tapusį aukso vergu. Ne plikais tiesioginiais smerkimais, bet galingais vaidais jis čia išstoja prieš finansinius pelnagrobius lygiai, kaip jis išstoja prieš žmogaus pavergimą iš bažnyčios ir ponų-feodalų pusės.

Šekspyras žengė pirmyn toliau savo gadynės. Jis iš anksto matė daugelį prieštaravimų ne tik tais laikais, kuomet krikio ir griuvo baudžiavinė santvarka-feodalizmas; jis įžiūrėjo prieštaravimus savininkų-išnaudotojų santvarkoje abelnai.

Ir pati esmė tragiškumo pas Šekspyra yra tame, kad geras doras žmogus susiduria su saumylišku niekiškumu gruobonio-savininko.

Šekspyro didvyriai yra humanistai-žmoniečiai, tai Atgimimo gadynės pažangūnai. Tokie yra jo Hamletas, Othello, Kordelija. Jie kovoja prieš neteisybę ir prieš saumylystę. Hamletas ištvoja prieš savo dėdę-patėvį Klaidijų ne vien todėl, kad Klaidijus nužudė Hamlo tėvą ir niekiškai užgrobė jo sostą. Hamletas žiūri į Klaidijaus piktadarystę ir asmeninę savo nelaimę kaip į pasireiškimą blogybių, kurios dedasi pasaulyje, ir sako, "amžius išsinarinęs," "visas pasaulis—kalėjimas."

Hamletas vienas, bet jis drąsiai ištvoja kovon prieš tą kriminalistą karalių ir prieš karaliaus vergišką, veidmainišką pakaliką, praradusius bet kokią žmogaus vertybę.

Štai ir Othello, tamsios spalvos mauras kari-ninkas, bet "didžios širdies" žmogus,—kaip rašo Šekspyras. Tas mauras yra "garbingas ir narsus, nuoširdaus, atviro būdo: jis mano, kad žmogus yra teisingas, jeigu tik jis atrodo teisingas."

Mauras Othello perstato geriausius, kilniausius žmones Atgimimo-humanizmo gadynės. O prieš Othellą veda bjaurias, purvinas intrigas beširdis Iago, kuriame yra įsikūnijęs pats šlykščiausias godumas ir saumylystė. Iago—parsidavėlis, viską skaitluoja gautiniais sau pinigais. Jis nachališkai atmeta bet kokią padorumą; šmeižtais jis apipina Othellą ir jo žmoną Desdemoną, pavyzdingą baltą moterį (nors ir iš "aukštos" šeimos, vis tiek pasirinkusią sau tamsiaspalvį maurą Othellą).

Iago šmeižtai, juodos jo intrigos, galų gale, priveda prie to, kad žūsta Desdemona ir Othello.

Šičia Iago—tai įsikūnijimas savanaudiškos visuomenės, kurios dievu tapo auksas.

Prijautimas Liaudžiai

Nuo žiauraus godumo toj visuomenėj kenčia ir paskiri žmonės ir liaudis. Ir tatau Šekspyras labai vaizdingai išreiškė savo tragedijoje "Karalius

Lyras." Čia Šekspyras ima vieną iš "gyvenimo valdovų," galingą karalių, ir parodo, kaip nuožmus godumas nedėkingų jo dukterų nutrenkia karalių Lyra į pačią bedugnę nelaimių, vargo ir skurdo. Likęs benamiu, besiblaškydamas audroj po dyklaukius, Lyras, jau savo patyrimu, suprantą piktąją biednystės baisenybę, ir iš jo lūpų išiveržia tokie sąjausmo žodžiai dėlei kenčiančios liaudies:

"Nelaimingieji, nuogi biedniokai,
Blaškomi begailestingos audros,—
Kaip jums, be prieglaudos ir su alkanu pilvu,
Su skylėta sermėga, kaip jums kovot
Prieš tokį subjurusį orą? O, kaip mažai
Aš apie tai galvodavau!"

Šie degantieji žodžiai pasigailėjimo žmonėms, žodžiai, siekiantieji teisybės, tai ir yra branduolys Šekspyro didvyrių kovų. Tuomi jie yra artimi liaudžiai.

Svajonė apie laisvą, galingą žmogų—tai liaudies svajonė, kurią įvairių tautų žmonės išreiškia savo liaudiškame mene (folklore), o Šekspyras taip įspūdingai vaizduoja savo dramatiškuose veikaluose.

Kur Išmintis ir Žmoniškumas

Šekspyro kūrinuose žmonės elgiasi kaip teisėjai savo valdovų. Žmonės apmaudingai tyli, kuomet krauju susitepęs Richardas III užžengia ant sosto; žmonės prijaucia Hamletui, kuomet jį persekioja kriminalistas dėdė-patėvis Klaidijus. Laikytas "pusgalviu," prasčiokas juokdarys tragedijoje "Karalius Lyras," tas juokdarys pas Šekspyra yra išreiškėjas žmonių išminties—tai jis plaka judošiską nedėkingumą Lyro dukterų ir veikia kaip Lyro palydovas, besiblaškant jau benamiui Lyriui.

Tai liaudį Šekspyras gausingomis spalvomis vaizduoja asmenyse juokdarių, duobkasių, tarnų, prasciokų; tai šie žmonės sudaro tikrovišką pagrindą Šekspyro tragedijom, ir jie pasmerkia arba pagerbia "herojus," vadovaujančius veikalo asmenis, patys sprendami, ko vertas yra tas ar kitas veikalo "didvyris."

(Kitame numeryje bus straipsnis apie Šekspyro gyvenimą ir jo kūrybą.)

LIAUDIS NEPAMIRŠTAMA

ANTANAS VENCLOVA

(Skaityta Kaune Didžiosios Prancūzų Revoliucijos
sukaktuvių minėjime 1939. V. 5)

Versaly plaukia milijardai pro pirštus
spindėdami,
Per prievartą ir kraują iš piliečių išplėsti.
"Valstybė — tai karalius." O tauta kalėjime
Gėrėtis gali, kaip vadai voliojasi girti.

Užčiaupė lūpas, protus surakino, sąžinę
išžagino,
Kad būt Prancūzijoje ramu kaip kapinių šešėly.
Tuo tarpu Liudvikas svečius taures pakelti
ragina,
Prie lūpų Marija Antuanetė glaudžia kvapią
gėlę.

Karalius dieviškai ramus, nes tūkstančiai
kalėjimuos.
Karaliaus dvaras gali šokt, nes dangų užgožė
Bastilija.
Karalius gali gert ir svaigt širdies
laimėjimais:—
Tauta karalių myli ir karalius myli ją.

Tauta išblyškusi, tauta įnirtusi,
Beveik apakusi, beveik apkurtusi,
Darbų nuvarginta, skriaudų įskaudinta,
Į kovą keliasi, rąžos ir purtosi.
Petys į petį, į koją koją
Tauta sukyta, tauta sustoja
Baisi tironui, aristokratams,
Kurie ją žiauriai čiulpi įprato,—
Kaip gaisras lekia, kaip kalnas kyla,
Sudrasko klaikią priespaudos tylą—
Kaip griausmas dunda, kaip lava rieda,
Ji rėkia, šaukia, ji klykia, gieda:
"Šalin vergovę! Šalin despotiją!
Tauta sukilus tur sukapti ją!
Tauta sugriauti turi Bastiliją!
Mūs šūkis—laisvė. Kas tikrai myli ją,
Paėmę vėliavą, durklą ar šautuvą,
Griaukim Bastiliją, supkim Versalį,
Ir mes išplėšime mylimą šalį
Iš žvėrių priespaudos!" Kyla štai jėgos,
Nuo kurių trupa kraštą prislėgus
Aristokratija, liaudies čiulpikai,
Dreba karaliaus šnipai, išdavikai!
Niekas tautos sulaukyti negali.
Žingsniai jos skamba po visą šalį.
Laisvė, liaudies krūtinėj auginta,
Žygiuose skamba, tamsumoj švinta,

Sukelia kaimus, miestus ir kalėjimus.
Liaudies kova gimdo laisvės laimėjimus.
Kyla tauta, ir jos vėliavoj žiba:
"Laisvės, lygybės, brolybės kūryba!"

Ir nesulaikomas, ir nesuvaldomas
Laisvės judėjimas eina Europa.
Žiauriai užgniauziamas, klastomis skaldomas
Sklinda jis ten, kur visų labiau sopa.
Metų grandinė ilga jau prasmego
Laiko tamsioj ir gilioje bedugnėje,
Bet amžinai liaudies ilgesiu dega
Vėl kurt gesinamąją laisvės ugnį!
Liaudie! Visur tavo laisvė pavojuje!
Gink — ir laimėsi visuomet kovoje ją!
(“L. ž.”)

Katė ir Katukai

(Samuel J. Evans "Song of the Cat" muzikai).

Katė su katukais voliojos lauke,
Miau, miau, miau!
Jie džiaugėsi maistu ir saule puikia,
Miau, miau, miau!
Katė susodino į eilę vaikus,
Kad vaizdas taip būtų gražus ir jauskus.
Apielinkė rodės kitokia visai,
Kai chorą sudarė katukų balsai!
Miau, miau, miau!
Vaikučiai jūs mano, greit laikas ateis,
Miau, miau, miau!
Kiekvienas jūs eisit savaisiais keliais.
Miau, miau, miau!
Medžioti jūs eisite žiurkių, pelių,—
Garbingo šio darbo linkėt jums galiu!
Prašau neliest paukščių, į šėpą nelyst,
Šunų apsisaugot, nakčia nepaklyst!
Miau, miau, miau!
Ir klausės katukai mamytės savos,
Miau, miau, miau!
Geros patarėjos, visuomet rimtos.
Miau, miau, miau!
Jie gerbė mamytę jausmu gan giliu,
Ir svarstė, kaip ruošti medžioti pelių.
Katė apiprausęs savuosius vaikus,
Džiaugsmingai sau tarė: čia didvyriai bus!
Miau, miau, miau!

St. Jasilionis.

PERŽVALGA IR KRITIKA

Kaip Demokratas Virto Autokratu

"Napoleonas," parašė Julius Butėnas, išleido Spaudos Fondas, Kaune, Lietuvoj.

Tik ką pabaigiau skaityti pernai išleistą **Juliaus Butėno** parašytą labai įdomią knygą — "**Napoleonas.**" Skaitosi ji nepaprastai sklandžiai; nei nesijunti, kaip pereini nuo epizodo prie epizodo, lyg kad skaitytum kokį romaną. Pabaigęs skaityti, dar nenori užvožti knygos: kodėl ji taip maža? Norėtum, kad knyga būtų bent tris kartus po 220 puslapių!

Napoleonas Bonapartas, tas didžiausias Europos avantiūristas ir sumaniausias to laiko karo vadas, buvo gimęs Viduržemio jūros saloj Korsikoje 1769 m. rugpj. 15 d. Iš pat mažens jis pasižymėjo nepaprastu gabumu, ryžtingumu, valios kietumu ir ypatingais būdo savybėmis. Rodos, kad jis ir gimė tik tam, kad maištautų prieš visą aplinkumą.

Napoleonas iš pat mažens labai mėgo knygas; skaitymas tai buvo mylimiausias jo užsiėmimas. Ir skaitė jis ne kokias tuščias pasakėčias, kaip dauguma to amžiaus vaikų, bet rimtas, net filosofines knygas. Devynerių metų būdamas jis jau skaito žan žak Russo, Volterą, Bomaršę, Deni Didro ir kitus didžiulius prancūzų literatūros šulius bei enciklopedininkus, priėmusius Prancūzijos liaudį Didžiajai Revoliucijai. Nuo jų Napoleonas užsi-

dega revoliucinėmis idėjomis ir pamyli laisvę, ryžtasi už ją kovoti. Dvylikos metų būdamas jis jau "laisvamanis," kertasi kiek galėdamas su įsigyvenusios kunigijos įtaka, dvasiškąją skaito esant laisvės priešu.

Baigęs karo mokyklą, Napoleonas tarnauja kariuomenėje, stropiai mokosi karo technikos, specializuojasi artilerijos srity. Tačiau jauną Bo-



Julius Butėnas

napartą, kilusį iš liaudies, kiti karininkai neužkenčia, jį persekioja, nes jie yra aristokratų sūnūs, didžiūnai.

Kilo Did. Prancūzų Revoliucija (1789-93 m.). Napoleonas kariauja prieš reakcininkus namieje ir įsiveržusius į jo kraštą svetimšalius. Jo širdis ir simpatijos revoliucionierių pusėje. Už atėmimą miesto Tulono iš karaliaus šalininkų ir jiems padedančių anglų, revoliucinė valdžia pakelia jį į

artilrijos kapitono laipsnį. Tačiau dėl asmeninių intrygų jį areštuoja, o vėliau jam siūlo nežymią armijoj vietą. Napoleonas siūlomos jam vietos neima ir dėl to — pašalinamas iš armijos. Jis tuo metu yra karštas jakobinų rėmėjas.

Tačiau kai jakobinai ir rojalistai pasišovė nuversti Konventą (vyriausybę), tai tasai pats Konventas šaukėsi į Tulono didvyrį—Napoleoną, kad jis tą sukilimą likviduotų. Napoleonas savo užduotį atliko pagirtinai: prieš 30,000 sukilėlių jis išstatė savo 7,000 karių ir artilerijos pagalbą — sukilimą paskandino kraujuose.

Napoleonas atliko savo darbą ir vyriausybė jau buvo nebereikalingas. Jį pasiunčia į Italijos frontą, kur kitos Alpių pusės buvo sukoncentruota austrų ir italų kariuomenė. Italiją tuomet valdė Austrija. Nuvykęs Napoleonas rado prancūzų armiją neapsakomai blogoj padėty: nei maisto, nei batų, nei drabužių, nei ginklų, nei amunicijos! Ši nudrįskusi, basa ir išbadėjusi armija nykė nuo skurdo ir ligų. Konventas pinigų neturėjo ir visai ją nesirūpino, skaitė ją kaip ir nereikalingą, nes Alpių kalnai, jie samprotavo, ir taip apgins juos nuo įsiveržėlių. Ne dyvai, kad tą armiją visas Paryžius vadino "bekelniais."

Napoleonas matė visą padėties beviltingumą. Todėl jis savo kareiviams sušuko: "Kariai, ar jūs norite amžinai čia šalti ir badauti? Anoj pusėj

Alpių yra pakankamai maisto, drabužių, ginklų. Eikit tai pasiimti!" Ir tie sušalę ir išbadę kariai perėjo Alpių kalnus, sumušę iš netyčių užkluptą austrų-italų armiją ir užkariavo visą Italiją bei Tyrolį. Austrai buvo priversti prašyti taikos. Čia pradėjo kilti Napoleono žvaigždė. Tada ir vyriausybė negalėjo toliau jo ignoruoti.

Nugalėjęs visus Prancūzijos priešus, tapęs šalies diktatorium, o vėliau net karalium, jis tarėsi visą pasaulį užkariausiąs. Ir tai jam neapsakomai vyko: jis nugalėjo Italiją, Austriją, Ispaniją, Portugaliją, Belgiją, Vokietiją ir savo įtakoj turėjo Rusiją. Net Afriką jis buvo bandęs užkariauti, kad tik daugiau pakenkus savo didžiausiam priešiui—Anglijai. 18-to amžiaus pabaiga ir 19-to pradžia tai buvo Napoleono triumfo metai, jo viešpatavimo gadyne.

Tačiau Napoleonas apžiojo daugiau, negu galėjo nukąsti; jam pradėjo nesisekti. Pirmiausia jis prakišo 30,000 armiją Egipte; nesisekė jam Ispanijoje ir Portugalijoje. Vienok Europoj jo galia vis tik dar buvo nekontestuojama, kol jis užsigėdė persiimti su Rusijos lokiu. 1812 metų ekspedicija į Maskvą Napoleonui buvo pradžią pabaigos: iš apie pusės milijono kareivių grįžo tik keli desėtkai tūkstančiai! Kiti visi ar tai išmirė badu, sušalo ar rusų buvo išmušti. Prieš jį, apsilpnintą, sukiolo veik visa Europa. 1814 m. jį sumušė sąjungininkų armija ir ištrėmė į Elbą salą, esančią Viduržemio jūroje, netoli Korsikos. Jis betgi ten nerimo, sužinojęs, kad Prancūzijoje, grįžus Burbonų dinastijai, įsigalėjo svetimžemiai, ypatinai jo nekenčiamieji angliai.

Karalius pradėjo atiminėti iš valstiečių žemes ir grąžinti jas jų pirmiesiems savininkams: dvarams ir vienuolynams. Prancūzai neteko ir tos laisvės, kurią turėjo prie Napoleono.

Tokia padėtis paruošė Napoleonui grįžimui sąlygas. Nestebėtina todėl, kad jam tik įkėlus koją į Prancūziją — žmonės ir kariai sveikino jį, kaip išvadotoją, o karalius išsigandęs pabėgo į užsienį. Šį kartą Napoleonui teko valdyti Prancūziją tik 100 dienų, nes Europos valdonai paskelbė jam bendrą karą ir sumušė jo kariuomenę 1815 m. birž. 15 d. ties Waterloo kaimu — jį patį išvežė į šv. Elenos salą, esančią pietinio Atlanto viduryje. Čia Napoleonas ir mirė 1821 m. geg. 5 d., sulaukęs vos 52 m. amžiaus.

Napoleonas savo karjerą pradėjo, kaip kovotojas už Prancūzijos žmonių laisvę. Tačiau iš demokrato jis virto autokratu, pasidarė karaliumi. Įgijęs galią, jis varžė tas pačias žmonių laisves, dėl kurių seniau pats kovojo. Savo nesuvaldoma garbėtroška ir avantiūromis—jis nusilpnino Prancūziją ir prirengė kelią grįžimui Burbonų dinastijos ir baltojo teroro. Geriausiais Prancūzijos sūnų lavonais jis nuklojo laukus Italijos, Austrijos, Egipto, Ispanijos, Portugalijos, Vokietijos ir Rusijos. Dėl tų nuolatinųjų karų, prancūzų tauta dar nei dabar neatsigavo. Ir vis tik šiandien prancūzai Napoleoną myli labiau, negu kurį kitą žmogų! Jis, mat, iškėlė prancūzų vardą. Jo mauzoliejus Paryžiuje prancūzams yra "šventas," kaip musulmanams Meka.

Napoleonas buvo nepaprastai žmogus, nepalyginamas

karo vadas-strategas, organizatorius ir administratorius. Niekas nemokėjo taip prabiti į kareivių jausmus, kaip jisai. Jo legionai dygdavo lyg iš žemės, kaip tas pasakiškasai Feniksas iš pelenų!

Lietuviams Napoleono karai irgi žinomi, ypatingai jo 1812 metų nelaimingas žygis į Rusiją. Buvo suorganizuota net keli lietuvių pulkai, kurie kovojo kartu su Napoleono armija prieš rusus ir didžiama jų —žuvo! Mūsų senoliai dar ir dabar pasakoja apie "prancūzmetį" ir "degančius skarbus," kuriuos būk tai užkasė bėgdami nuo rusų prancūzai.

Rašytojui Juliiui Butėnui lietuviui bus didei dėkingi už šią Napoleono biografiją. Iš jos jie sužinos apie gyvenimą žmogaus, kurį minint jie tiek daug kartų yra girdėję!

Dr. A. Petrika.

"Prošvaistė"

Pažangieji Lietuvos rašytojai yra išleidę du literatūrinių raštų rinkinius, pavadintu "Prošvaistė." Dabar "Prošvaistė" pradėsianti eiti kaip literatūros žurnalas. Ją leis Spaudos Fondo Bendrovė, o redaguos Antanas Venclova, vienas iš rimčiausių pažangiųjų rašytojų. Tautininkų cenzūrai uždraudus žurnalą "Literatūrą" ir sustojus "Dienovidžiui," kurį leido Sakalo Bendrovė, dabar nebeiseina Lietuvoj nei vienas literatūros žurnalas ar laikraštis, tad "Prošvaistė" bus labai reikalinga, kad tik generolo Černiaus cenzūra jos nepasmaugtų dar nespėjusios užgimti. Lietuvos literatūra nuo cenzūros labai daug kenčia. Bemoksiai valdininkėliai su raudonu pieštuku moko rašytojus rašyti.

Didis Žmonių Gelbėtojas

"Nansenas," parašė Juozas Jurginis, išleido Spaudos Fondas, Kaune, Lietuvoje.

Siemet išėjo Juozas Jurginio parašyta 316 pusl. knyga "Nansenas." Biografijoje, paprastai, užtinkti nemažai sausokų, nuobodžių vietų, kur tik rekorduojama įvairios žmogaus gyvenimo datos. Skaitant Nanseno biografiją, nuobodžiauti netenka, nes tai biografija **darbų**, ne datų! Ji sudėta iš atskirų Nanseno gyvenimo epizodų, parašyta lengva, pasakojamąja kalba. Savo stilium knyga paperka skaitytoją ir jis ją skaito, lyg kokį romaną ar pasaką, visai užmiršdamas, kad prieš jį guli aktualus žmogiškos dramos dokumentas, vaizduojąs nepaprastą drąsą ir savęs aukojimą siekiamam tikslui.

Fridtjofas Nansenas (1861-1930 m.) buvo viena tų daugiaspalvių asmenybių, kurios kai kada iškyla Skandinavų šalyse. Jis, kaip tikras Vikingų sūnus, iš pat jaunystės jau kreipė į save draugų dėmesį. Pirmiausia, kaip entuziazmo kupinas sportsmenas ir muziejaus konservatorius. Betarandamas muziejuje, jis pamėgsta zoologiją, smulkmeningai ją tiria, studijuoja. Vėliau net filosofijos daktaro laipsnį įsigyja universitete.

Gamtą jis pamylė iš pat jaunų dienų. Norvegijos fjordai, miškai ir ežerai tampa jo mokykla. Išgirdęs, kad švedų mineralogai Nordenskjöldas pasiekė Grenlandiją, jis susidomi tuomi ir pats ruošiasi kelionei: jis nori slidėmis (skiis) pervaziuoti skersai Grenlandiją. Ir tai jam pavyksta; jo ve-

dama šešių žmonių ekspedicija laimingai atlieka savo kelionę ir praleidžia žiemą Godthaabo uoste su dvokiančiais eskimais. Žiemavojimas Grenlandijoje ir kelionė į Lediniuotąjį Vandenyną jūros šunų (seals) gaudyti — davė jam progą patirti šiaurės klimatą, užgrūdino jį.

Būdamas Grenlandijoje Nansenas patėmija, kad iš rytų Sibiro vanduo atneša pagaliu-



Juozas Jurginis

ky ir kitokių dalykėlių ir vakarinę Grenlandijos pusę. Iš to jis daro išvadą, kad šiaurės ašigalio ledas nestovi vietoj, kad jis keliauja kartu su vandeniu srove. Taigi kartu su ledu, būtų galima privažiuoti šiaurės ašigalį. Nansenas suorganizuoja iš 13 žmonių ekspediciją ir privažiavęs kiek galima arčiau ašigalio—ten įsišaldo ir laukia, kol jų laivą srovė prineš prie pat ašigalio. Tačiau jie pastebi, kad srovė juos praneš pro ašigalį, kurį Nansenas būtinai nori pasiekti. Tada jis su savo draugu Johansenu pasiima 28 šunis, maisto, šovinių ir rogemis leidžiasi tiesiai į šiaurę. Kelionė juodu labai privargsta ir nepasiekę savo tikslo per 40 my-

lių — grįžta atgal. Peržiema voje juodu ant ledo lyties, sekama vasarą laimingai pasiekia vieną šiaurės salėlių, iš kurios juos parveža anglų mokslinė ekspedicija. Vargo tenka pakelti labai daug. Visus 28 šunis teko papjaut: mėsą likusiems šunims sušerti, o kraują juodviem suvalgyti: šunų kraujyje juodu virdavo sau valgi.

Tuo metu Nansenui šiaurės ledynuose teko išbūti apie tris metus. Jo laivas "Fram" (Pirmyn), kuriuo jis išvažiavo į šiaurę, sugrįžo dar paskiau. Nansenas po šiai kelionei išgarsėjo ne tik savo šaly, bet ir visame pasauly. Sugrįžęs jis rašė knygas apie šiaurės gyvenimą, mokė universitete, laikė paskaitas Anglijoje, Vokietijoje ir kitose vakarų Europos šalyse.

Kiek vėliau šiaurės ledynų tyrinėjimu pagarsėjo ir kitas norvegas, R. Amundsenas. Tačiau **pirmas** žmogus, pasiekęs šiaurės ašigalį, buvo amerikietis admirolas Robertas E. Peary. Jis tą sėkmingą kelionę, kartu su keturiais eskimais ir vienu negru, atliko 1909 m. balandžio 6 d. Nanseno patyrimais, be abejo, Peary pasinaudojo.

Norvegiją, kaip jau žinoma, pirmiau valdė Danija, o paskiau Švedija. Norvegai, tačiau, norėjo būti nepriklausomi. Nansenas, kaip pasauliniai išgarsėjęs žmogus, labai daug padėjo savo šaliai atgauti nepriklausomybę. 1905 m. rudenį norvegai atsiskyrė nuo švedų.

Prieš pat Didįjį karą, rusų valdžia buvo nusamdytusi Nanseną ištirti šiaurietinį Sibiro kraštą. Nansenas Lediniuotuju vandenynu privažiavo upę Leną ir ją pasileido į pietus. Savo darbą jis atliko pavyz-

dingai. Karo metu, jis visomis jėgomis stengėsi sulaikyti Skandinavų šalis, ypatingai Švediją, nuo įsikišimo karan. Po karo, Tautų Sąjunga įgaliavo Nanseną sugrąžinti karo nelaisvius į jų tėvynes. Jo pastangomis, per 18 mėnesių buvo repatriuota apie 500,000 karo nelaisvių į 28 šalis.

Kai 1921 m. Sovietų Rusijos Pavolgėj grėsė 30-čiai milijonų žmonių badas, Nansenas ir čia atėjo į pagalbą: jis važinėjo po vakarų Europą ir Ameriką organizuodamas jiems tarptautinę pagalbą. Jis garsiai šaukė, kad ten badu miršta žmonės, kad jų laukai sausros iškepinti, javai sunaikinti. Kad to baisaus bado metu mirė tik apie 3 milijonai žmonių, o ne 20 milijonų — tai daugiausiai nuopelnas Nanseno, jo organizuotos pagalbos ir Sovietų valdžios.

Tautų Sąjungos posėdy jis pasakė:

“Jeigu jūs įsivaizduojate, kas yra badas, kas yra žiemos šalčių šmėkla, jūs suprantate padėtį ir žinote, ką turite daryti. Aš esu tikras: jūs negalite ramiai sėdėti ir šalta širdimi atsakyti: žmonių labai gaila, deja, nieko negaliu padaryti. Žmoniškumo vardu, vardu visko, kas yra kilnu, kas yra šventa, šaukiu jus, štai jus, kurie patys turite žmonas ir vaikus, pagalvokite, ką reiškia vyrui matyti, kaip iš bado miršta jo žmona ir vaikai. Iš šitos vietos aš šaukiu į pagalbą visas vyriausybes, visas Europos tautas, visą pasaulį. Skubėkite, veikite, kol dar ne vėlu pa-

dėti!” (“Nansenas,” p. 283).

Kada nors Saratove, ar kuriame kitam pavolgės mieste, — bus pastatyta Nansenui paminklas, kaip žmonių gelbėtojai!

1922 m. turkų-graikų karo pabėgėliais rūpinosi irgi ne kas kitas, kaip F. Nansenas. Jo humaniškumas neturėjo ribų.

Nanseno biografija papuošta gražiais atvaizdais. Būtų dar geriau, jeigu būtų pridėta ir keli žemėlapiai, parodanti svarbiąsias Nanseno keliones. Gerb. J. Jurginis atliko tikrai gražų darbą, savo knyga praturtindamas mūsų negausiąją biografinę literatūrą.

Dr. A. Petrika.

Del Straipsnio “Liet. Teatro Jubiliejus”

“Šv.” num. 2 buvo įdėtas mano straipsnis “Lietuvių Teatro Jubiliejus.” Pats straipsnis buvo skirtas ne “Šviesai,” o “Laisvei,” nes “L.” kalbamas klausimas iškilo. Kokias žinias tame klausime turėjau, tokias parašiau. Visai nesitikėjau, kad kas nors į tą straipsnį žiūrės kaip į platų pakeltojo klausimo gvildinimą.

Dėlei straipsnio gavau pastabų. Dr. A. L. Graičūnas savo laiške sako, jog “perdaug pagyro ir kredito suteikta katalikų sriovei, kuri kūrybinio kultūros darbo nedirbo.” Jis taipgi sako, kad “Jonas Grinius (chicagietis, jau miręs St. Louis, Mo.), Graičūnas ir Bradchulis pirmą teatrą sulošė Chicagoje,

‘Genovaite’ ir ‘Užušimas Aleksandro II,’ 1894 metais.” Aš gi įrengdau daviniais pažymėjau, kad Chicagoj jau 1892 metais buvo sulošta “Kova po Grunvaldu,” reiškia, anksčiau, negu Graičūnas Chicagone nuvyko.

Gavau pastabų ir nuo d. J. Ramanausko (“Laisvės” num. 153). Jis sako, jog aš daugelyje vietų apsilenkęs su istoriniais nuotikiais, kad mano rašte “yra daug klaidingų dalykų, kurie su tikrove nesutinka,” ir stebisi, iš kur aš ėmiau tą klaidingą medžiagą?

Tiesa, jis pataiso vieną mano klaidą, netiksliai padarytą, būtent: pasakymą, kad d. Ramanauskas žiūrėjęs tą istorinį pirmąjį vaidmenį, o to *nebuvo*. Atsiimu šitą ir atsiprašau! Mat, perskaitęs pirmą d. Ramanausko atsiliepimą į teatro jubilėjaus klausimą, kuris jam, tariant jo paties žodžiais: “praėjusią naktį neleido ramiai miegoti,” susidariau išvadą, kad jis ir veiklą matė lošiant Plymouth arba Mahanoy City, Pa. O kitą visą “klaidingą medžiagą” “tuom kartu paliksiu neklidu,” sako d. R. Ką jis daugiau turės pasakyti — prisieis palaukti.

Progoje pasisakau iš kur ėmiau medžiagą: (1) iš “Veidrodžio,” kurį leido Bronius Vargšas-Laucevičius, (2) iš “Apšvietos” 1892 m., leistos Dr. Šliupo, (3) iš “Teatras Žmonių Gyvenime,” J. Baltrušaičio ir (4) iš kun. Miluko kronikos “30 Metų Išeivijoje.”

St. Jasilionis.

Prieš Tuos, Kurie Minias Uždarę Smilko Dūmais

JULMIS

(Iš Poemos "Laiškai Dviem Tėviškėm")

I.

Pavieškeliais samanos: apleisti sodai,
Sodybos—į pamiškes, kelmynus iškeliauo;
Išmėtyta jau viensėdžiais antai Senoji tėviškė manoji.

Tris kart tave apleidau,
Tris kart grįžau tavin
Per krūmus, per arimus—
Nė karto beržai nešlamėjo.

Ką berašyt šiai plunksnai apie beržus?

Suraukus kaktą niūrią
Pirmkart tu, tėviške, tarei:
—Gal vietos pajieškosi. Čia žemės mums visiems vos-vos.

—O tu, kurs mieste svečiavaisi,
Kur miesto mergą gal mylėjai,
Bande ant bruko sužaliuoti,—
Keliauk sau laimės pajieškoti.

—Gal net į "žmones" prasimušęs
Senutė tėviškę pamirši.
Tad ką rašyti apie beržus,
Kad miestan ir juos išvarė...

Iškeliavau ašai vienužis,
Išvytas tėviškės savos, pasogą:
Rankas dvi—jaunas, dar netvirtas,
Ir karštą galvą į kelionę.

Ėjau vieny vienužis
Išvytas tėviškės savos, pasogą:
Ganyklos, volungės švilpavo, juokės,
Neseniai kur karves varinėjau.

Ir atminiau beržinuose sekmines:
Miškuose rytas, rūkas, saulė,
Piemens nauja žydra blūzelė,
Tarbukėj pora pyragaičių.

Piemens užuito krūtinukė
Rods plyš iš džiaugsmo, laimės,

O vakare: į kailį gavom
Už karves, ožkas praganytas.

Bet aš grįžau dar kartą
Mieste į "žmones" neišėjęs.
Grįžau—draugų—ne savo noru
Nekviestas ir neprašytas.

Tada tu tėviške, šypsojais,
Juokeis iš jauno vyro:
—Matai, tarp viensėdijų speigas,
Vienužės liepos—gruodis.

Dvi liepos liko—užpustytos,
O jis, tas jaunas vyras,
Mane iš miego kelti šaltoj naktį atvyko!

Tu užmiršai tą ledo naktį
O man lig karsto liks:
Tą gruodžio šaltą naktį
Sukaustė pančiais kojas.

Gelžiniais pančiais aš ant kojų
Tą gruodžio naktį išnykau.
Kaikur patvartėm šunės lojo
Ir mama verkė kamaraitėj.

Ir sakei tu, tėviške manoji;
Pusbrolio bailiomis lūpoms
Tarei išleisdama mane:
—Gerai, kad gyvas nesugrižtų.

Bet sugrįžau ir trečią kartą,
Už metų daug—išvydau stogus
kiaurus.

Grįžau dar gyvas, nepakartas
Į pakraštį tavų sodybų.

Ilgai nešiojau pančius,
Visokius pančius, vis iš pieno—
Ne pasakų karžygis koks,
O tavo, tėviške, anūkas.

Mane ir mūrai gromulavo
Ir baltarankiai žmonės glostė,
Bet aš nešiau pakeltą galvą,
Nors rūsiuose plienų žvangėjau.

Grįžau nesugromuluotas,
sveikas,

Nesuglostytas, o pasišiaušęs,
Nes žvanginam ne mišiom paskutinėm,
O bundančios gimtines rytui.
Ir vėl dainas dainavom,
Skambėjo pamišiais—valio!
Tu dainavai dainas manąsias,
Kurias tau parnešiau iš pančių.
Ir vėl buvau aš tavo,
Ir vėl buvai tu mano,
O pusbroliu, baily, pasakė:
—Žmogus už geležį kietesnis...

Ir vėl buvau aš tavo,
Ir vėl buvai tu mano,
O skurdas tavo viensėdijų
Mudviejų Ąbiejų!

Tu nežinai, gimtine mano,
Buvau ketvirtą kartą grįžęs;
Tu nematei—naktinis lietus
Laukuos užglostė mano pėdas.

Grįžau aš iš kelionės,
Du kart nukrito pančiai,
Kai svetimoj šaly badaudams,
Pokyliu utėlėms buvau.

žengiau per sienas, pro sargybas,
Tamsoj žingsniais matavau pelkes,
Ir akmenis sutikdavau ir kelmus,
Kai tėviškėn veržiaus pasilgęs.

Kiškiu išmokau snausti:
Viena akim miegoti,
Kita—dabot, budėti,
O širdyje—minias žygiuojančias regėti!

Buvau kažką pasakęs,
Kažkur kažką parašęs:
Kad mano tėviškėj kiauri stogai,
Kad tėviškei reikėtų keltis...

Visur sekiojo, gaudė,
Kaip vilką giriom vijos.

Svetur—miškas klajojau,
Mūsuo—kiškiu miegojau.

Ėjau priguldamas, lyg vogti,
Priselinau sodybą, tvorą,
Du kart į langą beldžiau,
Dvi kart į langą kamaraitės.

Permirkęs beldžiausi palangėj:
Čia mamos lova stovi.
Šioj kamaraitėj mane gimdė
Ir "čiūčia-liūlia" užniūniavo.

Pabeldžiau vėl—"mama,
ileisk!"

Bet kamaraitėj tik svirplys—
Patvirtėj skalino šunytis,
Gal liepas lojo, gal mane...

Neiškentęs beldžiau į galinį,
Pirkioj sujudo žmonės:
Prilipo veidas koks prie stiklo,
Kažką—atšokęs—sušnibždėjo.

Paklebinau duris iš lauko:
Minkluota klemka dar sena,
Mama šiandien gal duoną
kepė—

—Ach, akmenį praryčiau...

Po valandos suvito grįčioj.
Kažkas suriko: "Kas?"
Ir kai sugirgždo kreivos durys
Išvydau basį, kirvį.

Būry žaliūkas vyras
Nebesugriebęs kito ginklo
Sugniaužęs rankoj laikė
Nuplėštą laikrodį nuo sienos.

—Gal anstuoelis, matai:
akiniai...

—Naktibalda! Ateisi ryt!
Stovėjau aš kieme giminės,
Patvirtėj skalino šunytis.

Taigi, gimtine mano,
Buvau dar kartą grįžęs,
Bet tuoj nuo durų apsigrižęs
Dingau gegužės naktyje.

Paklausiau tik: "o kur mama?"
Ėjau—į niekur—atsaką jų
gavęs,
Ėjau—klausiaus lietaus
naktinio,
Net mamos kapo neaplanęs.
O naktis man tėviškės
pakrūmių

Kažką bylojo apie žmogų,
Kur tėviškės esąs netekęs,
O tėviškė—gyvybės.

Palauk, širdie, neplak!
Ne laikas gal dabar?
Buvau ne kartą sakęs
širdie—ir mano žodis iš
granito!

Sakiau: išgirsiu dundant plieną,
Išgirsiu žemę suvaitojus—
Ir vėl į tėviškės laukus
Nors per kalnus, jūras.

Plaki, širdie?—Girdi—vaitoja.
Girdi—vakaris šauksmą neša.
Ne, ne, širdie, ten nevaitoja,
Tenai laukuose grūmias!

Girdžiu, bet gal ne laikas,
Rašau bent laišką tau,
Siunčiu žodžius į tavo šauksmą
Iš tėviškės antros gelmių.

Ką parašyt iš tėviškės
antrosios,
Kai laukais tava ataka eina?
Ir čia ties tiltu grūmias,
Gatvių meksfaltas rausta!

Ir plunksna neberašo,
Rašyt, dainuot ne laikas.
O apie mane viską pasakė
Tau, tėviške, tenai namie.

Girdėjau atlaiduos pamokslą,
Kad aš tikybą metęs;
Svetur bučiuojas svetimtautę
Ir dar kažko pridares...

Viršaitis skelbė parvažiaavęs,
Patiltėse mane regėjęs
Bemiegant pasliką visai
Prasišokusį ar girtą.

Ką bepridėt, o tėviške manoji!
Miegu tikrai kartais patiltės.
Kartais su valkatom, vagim,
žinau už miesto krūmus.

Miegu, o kartais ir niemiegu,
Bučiuoju—akmenį—dažnai,
Kai aplink ginkluoti zuja
Ir jieško žmogų nukankinti.

Visur pilna veidų visokių,
Aplinkui vaikšto nekalčiausi,
Ir tyko žmogų surakinti,

Kurs naują tėviškę norėt
matyti.

Dievam, žmonėm maldų senai
jau nekalbėjau
Bet kur ir ką bučiuoju
Tik vieną širdyje giliai
Tave, o tėviške, nešioju.

Girdžiu—jau šauki tu;
žinau—atbusi, stosi, eisi,
Tave pasmaugė svetimieji,
Nors jie lietuviškai byloja!

Girdžiu—ir laikas jau.
Sulūžo plunksna paskutinė,
Jau ne rašyt—daryti laikas,
Nors aš—sūnus išvytas.

II.

Matau: raukies granitinė
kakta,
Matau iš tolo rūkstant dūmus.
Ir tarsi man tu paniekos
žodžius:
"Įsūni—tu dezertyras!"

Tad perskaityk šį laišką tu,
Antrai aš tėviškei rašau.
Turiu aš tėviškes net dvi,
Vienai vis kaltas liksiu.

Aš tvirtą tėviškę radau,
Kur žmonių kaip medžių girioj,
Kur takai granitu kloti,
O saulė, oras—atnatuoti.

Ir dar kaip radau antrojoj:
Radau joį mintį didžią—
Kaip pirmą tėviškę prikelti,
Kaip tėviškes sūnams tvarkyti.

Radau—bet aš netvirtas:
Ir seną tėviškę myliu!
žinau—pyksti mano antroji,
Kad aš tave apleidau.

Aš nežinau, kur baigsiu kelią;
Nejau klajoti lemta amžių:
Tenai—atgal ir vėl iš naujo
Nuo tėviškės vienos į kitą.

Laukuose pradalgės, paplentėj
—broliai,
O man kažko ilgu be galo.
Šįryt išvydau kaimą,
Šįryt—atgal panūdau.

Ateina gandai, žinios:
Alėjos—mūšiai eina,

Gatvėse—išdygo barikados
Antrojo tēviškėj šį rytą.

Audra meksfaltą kelia,
Antrojo tēviškėj audra.
Nors persiplėšk žmogau:
Atbėgai—bėk, visur nespėsi.

Palauk, širdie, neplak,
Dviems plakti nesuspėsi;
Skrendu į granitinius takus
Iš tēviškės pirmos pavėsių.

Ten kruvinas granitas jau,
Ten broliai kaunas ant
meksfaltų,

Ten mūrai skersgatviuos
skeldėja,
Kai fabrikai nustojo sukitis.

Iniršę minios žengia
Takais, alėjom, gatvėm—
Kas prašosi, meluoja, verkia
O kitas—laisvas stoja!

Kulkosvydžiai. Alėjos trata.
Ir krinta kas, ir kelias,
atakuoja.

Greičiau—greičiau į ten:
Gal dar pataikysiu į koją.

Ir štai giminės dvi—visur
nespėsi,

Ir man gal dvigubi vargai.
Bet mes sujungsime jas abi
Prieš tuos, kur laikas dvesti.

Prieš tuos, kurie užgrobę
duoną,
Iš pradagių išplėšę pėdą
Palangoj lėbauja lig rudens,
Šveicarų vilos sėdi.

Prieš tuos, kurie granito narve
Minias uždarę smilko dūmais,
O paskui į auto sėdę
Minims vien akmenis palieka!

Kaunas.
VI-VII-36 m.

PERŽVALGA APYSAKOS "ŪKANOS"

DR. A. PETRIKA

(Pradžia 2 nr.)

Ūkanoti Kaltinimai

Pastebima stiprus autoriaus pamėgimas perkrauti-egzageruoti savo personažus, o toks šaržinimas kaip tik žudo meninę tiesą. Personažai tada išeina per daug melodramatiškai, be pusiausvyros (top-heavy). D-rui Rudžiui nepagailėta sutirštintų spalvų, todėl jis ir išėjo juodut juodas. Veik nei vieno pranašesnio bruožo autorius jam nedavė, nors *didžiausį savo nusikaltimą*, vedimą Onos dėl jos pinigų,—jis papildė dar nebūdamas ne tik daktaru, bet nei medicinos studentu! Tai reikia atminti, nes iš to pirmojo nusidėjimo išplaukė vėliau ir visi kiti.

Kad labiau sukompromitavus D-rą Rudį, autorius išleidžia jį sakyti kalbą, kuria jis turėjo įrodyti Dievo nebuvimą. Po prastos kalbos, kalbėtojas "įrodo" Dievo nebuvimą visai mokiškai: jeigu yra Dievas, tai tegu į penkias minutes jį trenkia perkūnas, o jeigu ne trenks, tai reikš, kad Dievo nėra! Kas jau matė, kad socialistų vadas, išgarsėjęs kalbėtojas, laikraščių bendradarbis, inteligentas—tokiais niekais imtųsi įrodinėti Dievo buvimą ar nebuvimą? Norėdamas padaryti Rudį dar didesniu ignorantu, autorius užleidžia jį publika, kuri stato jam tokius klausimus, kurių jis negali atsakyti ir būna visiškai suvarytas į "ožio ragą." Vėliau surengtose jam paskaitose Rudis, kaip prelegentas, visai nepasirodė: jis su Vanda tą naktį praūžia Očia Čia klube. Negana to, lengvabūdį Rudį autorius padaro dar ir gir-

tuokliu, "spykyzių" (slaptų karčiamų) lankytoju, nors tarp lietuvių redaktorių rastum kur kas *daugiau* karčiamų patronų, ne kaip tarp gydytojų. Čia jau per daug aiškiai kyšo autoriaus tendencija: parodyti, koks prastas prelegentas yra vidutinis lietuvis gydytojas, koks jis žioplus, girtuoklis ir pasitikėjimo nevertas žmogus!

Oną autorius padarė kokia tai nepasiekiamą tobulybę, naiviai sentimentališka figūra, visokių dorybių įsikūnijimu, tikru skaitybės angelu, nors, kaip matyti, ji tikriausia egocentrikė, ne kolektyvistė, ir pusėtina savanaudė: Justinui tik pabaigus mokslą, ji jau savo draugėms giriiasi, kad jai nereikės daugiau skalbyklų dirbti, kad ji turės savo namus ir gražų automobilį, bus ponija daktarienė; būdama "laisvamanė," ji džiaugiasi ir "verkia laimės verksmu" imdama bažnyčioj šliužą, "nes bažnyčios surištas šeimyniškas gyvenimas būsiąs kur kas tvirtesnis, nei pasauliško teisėjo"; kada Justiną areštuoja dėl padaryto žalytės aborto, tai Ona samprotauja: "Ar ji nebūtų laimingesnė, jei Justinas patektų į kalėjimą? Ten būdamas jis būtų jos." Taigi čia ir išnyksta visas jos altruizmas, lieka vien savy-meilė.

Tas pats yra ir su Vanda: iki trisdešimties metų amžiaus ji "suspėjo" ir aukštuosius kolegijos mokslus išeiti, ir su vadevilio grupe po Ameriką bei Kanadą važinėti, ir operai ruoštis, ir po visas Pietų Amerikos šalis išsitrankyti, ir—ištekėjusi

—kelis metus Kaune ulioti, ir Paryžiuje metus vandravoti, ir sugrįžusi Ričvilės visų lietuvių moterų pavydą bei pagiežą prieš save susikelti! Rodosi, kaip galima būtų tiek visokių „nedorybių“ viename asmenyje sutalpinti? Tai visai ne tipiška to kalibro lietuvaits atstovė. Nors autorius, Onos lūpomis, ir vadina Vandą „viso pasaulio išmurdyta kurva“, bet meilėje ji pastovi: įsimylėjusi d-rą Rudį, ji jam ištikima, ji nemeta jį.

Madelainės Klimaitės įsimylėjimas d-rą Rudį iš pirmo pamatymo, yra visai negyvenimiškas: nė Rudis yra jaunas, nė gražas, nė turtingas. Jaunai, gražiai turtingų tėvų merginai, tik susitikus, be jokios glaudinės pažinties, beviltingai pamylėti nuskurusį, prasiskolinusį, be jokios pastovios ateities pusamžį vedusį žmogų, kokių buvo Rudis,—suvis neįmanomas dalykas! O ji taip Rudį „pamylėjo“, kad, negavusi jo meilės, „pasikorė“ pirmam pasitaikiusiam vyrui ant karklo, prasirado su juo ir pabėgo į Čicagą! Tai buvo lyg „kerštas“ Rudžiui už nemyklėjimą jos. Tikrai, jau net paprasčiausia „flaperka“ taip nepadarytų, o juk Madelainė buvo inteligentiška mergina, baigusi aukštąjį kolegijos mokslą, turėjusi daug, *jai tinkamų*, draugų.

Kloniai ir Kalneliai

Geriausia autoriui pavyko sukurti tipai klebono Grybaičio, grašiagaudos kunigo; d-ro Klimo, konservatyvaus gydytojo; Sunduko, vietos turtingo biznieriiaus; Čiapiuko, klasikinio šamoningo darbininko ir jo žmonos. Tie ir čia autorius apgadina juos savo perdėjimais. Tegu, sakysim, dr. Klimas ir buvo storžievis savanaudis, bet vis tik pirmu kartu sutikęs savo kabinete profesijos kolega, dr. Rudį, taip šiurkščiai nepasielgs: nepaprašęs nei sėstis, pats atsisdėjęs užstalę, užsirūkęs cigara, tuoj ir žers bestovinėm sveciu į akis: „Ar jau kitur Jungtinėse Valstijose nesirado tamstai vietos?“ Sunduką, stambiausią ir turtingiausią Ričvilės biznierių, turintį kolegiją baigusią dukterį, besidomintį pasauliu, mokslu ir inteligentais žmonėmis, lankantį bažnyčią tik biznio sumetimais, ne tikybės, turintį santykių su aukštasis miesto politikieriais ir net, žymia dalim, nusakantį visą miesto politiką — autorius padaro tikinčiu „juodąjį knygai“ žiopliu! Visai neįtikinanti „kontribucija.“ Čiapiukas, gana rimtas ir praktiškas žmogus, bankui užsidarius ir žuvus visoms jų sutaupoms, savo verkiančią žmoną „ramina“ tuo, būk reikią džiaugtis, o ne verkti dėl bankų bankrotavimo, nes tai esąs ženklas kapitalistinio griuvimo! Per-

daug naivus idealizavimas. Niekad neteko matyti komunistinėj spaudoj tokiu būdu „raminant“ darbininkus, kurių pinigai žuvo bankams užsidarius!

Gana vykę išėjo graboriai Smūtkelis ir Lapienis. Tik graboriai ne ligonius važioja, bet *lavonus*, dėl to ir jų vežimus vadina ne „ligonių vežimais“, bet *lavonvežimais*. Reikėtų vengti ir tokių barbarizmų, kaip pasakymas „išgėrė tris degtines.“ Mes nesakome: išgėrė tris pienus ar tris vandenius. Sakome. išgėrė tris stiklus pieno, vandens, degtinės, vyno, etc.

Kiti charakteriai yra epizodiniai, antraeiliai, ir, reikia pripažinti, gana blankūs. D-ro Klimo sūnų, universiteto studentą, autorius visai neparodo, nors mini jį net keliais atvejais.

Vykusiai apibudinta sunki d-ro Rudžio gyvenimo pradžia. Tikrai tipiška situacija; tokius sunkumus nugalėti tenka daugeliui besikuriančių lietuvių gydytojų. Tiksliai atvaizduota ir Džukijos kaimo mokykla, vedama „daraktoriaus“, kurioj, vaiku būdamas, mokėsi Justinas Rudis. Tuoj matyti, kad autorius gerai atmena prieškarinio Džukijos kaimo padėtį. Gamtos peizažais autorius nepasizymi, galima sakyti, net perdaug jais skūpus. Pav., minimas Ričvilės Washingtono Parkas, pro kurį net upė plaukianti, tačiau ten nuėjęs Rudis nemato nei žmonių, nei augmenų, tarsi tai būtų kokia nors Saharos sausuma. Žemaitė čia būtų sukūrusi gražų gamtos peizažuką!

Nemaža yra apysakoj ir nenatūralių, negyvenimiškų epizodų, kurie verčia skaitytoją netikėti autoriaus nuoširdumu. Pav., kada Rudis susipyksta su Ona, smarkiai su ja susibara ir, kaip pats Vandai prisipažįsta, vos nesumuša ją,—barnio įkarštyje atsisotęs deklamuoja jai apie juodą varną, kranksiantį prie jo sielos durų! Tai beprasmiškas pozavimas, knygiška afektacija, tartum autorius tiksliai norėjo skaitytojams pasirodyti, kad jis yra skaitęs Edgardo Poe poemą „Varnas.“ Arba, kad ir klebono Grybaičio laidojimas net dviejų sauzūdžių, Onos ir Vandos, ir sakymas joms graudžių pamokslų, kuriuose netiesioginiai pateisinama sauzūdystė. O juk žinoma, kad katalikų tikyba sauzūdystę smerkia, skaito tai mirštamąja nuodėme, sauzūdžių katalikų kapuose *nelaidoja* ir jiems apolegetiškų pamokslų nesako. Jeigu kai kada aukšti bažnyčios dignitarai padaro šiai taisyklei išimtį, tai tik *labai retais atvejais*, kada to reikalauja nepaprastai rimtos priežastys. Autorius visa to *neparodė*, tarsi toks sauzūdžių laidojimas būtų visai normali procedūra. Tai nusidėjimas aprašy-

mo tikslumui. Kai kas gali pasakyti, kad tai smulkmena, bet tokios smulkmenos turi visumai didelės reikšmės, nes „jos griaua meno tiesą“, anot Gorkio.

Šašoningo komunisto Čiapliko kambaryje, autorius sako, kabo ant sienos Lenino atvaizdas, o iš šalių—Washingtono ir Žemaitės atvaizdai. Keistoka kombinacija! Manau, kad Leninas tarp tokių „draugų“ jaustųsi neką geriau, kaip bibliškai Kristus tarp dviejų „latrų.“ Žemaitę M. B. 1924 m. „Priekalo“ 3 nr. „įvertino“ sekamai:

Visoks Žemaitės idealizavimas, net gražinimas, visoks iš jos darymas biedniokų ar net vidutinių atstovų yra ne tik klaidingas, bet ir šiuo metu labai žalingas...

Tiesa, pastaraisiais metais komunistai žymiai pakeitė savo pažiūrą į liaudininkus rašytojus, mato ir pas juos teigiamų vertybių, bet vistiek Žemaitę negalima laikyti marksisto darbininko ideologe ir statyti ją šalia Lenino! Čia jau daug geriau būtų tikęs grynai proletarinio poeto Juliaus Janonio atvaizdas. Tas pats ir su Jurgiu Washingtonu. Washingtonas kovojo prieš Anglijos valdžią dėl šios šalies nepriklausomybės, tai tiesa. Bet tapęs Jungtinių Valstijų pirmuoju prezidentu, jis susidraugavo su Federalistais, Anglijos „torių“ draugais. Tokie reakcionieriai, kaip John Adams, Gouverneur Morris, Alexander Hamilton ir kiti demokratijos priešinai, buvo Washingtono artimiausi draugai ir politiniai patarėjai. Nedyvai todėl, kad Tomas Paine, iš kantrybės išvestas, 1796 m. liepos mėn. savo atvirame laiške Jurgiui Washingtonui rašė:

„Pasauliui bus sunku tikrai žinoti, ar Tamsta esi apostatas (renegatas) ar apgavikas (impostor); ar Tamsta paneigė savo gerus principus, ar jų niekad neturėjęi.“

Apie šios šalies piliečių tuometinę padėtį, Washingtonui prezidentaujant, T. Paine tame pačiame laiške sako, kad „Konstantinopolio vergai turi daugiau laisvės, negu Amerikos žmonės.“ Daug geriau šale Lenino tiko atvaizdas tokio demokratijos šalininko, kaip Tomas Paine, davusio Amerikos žmonėms nepriklausomybės idėją, autoriaus „Proto Gadynės“, „Krizės“, „Blaivaus Proto“ ir kitų laisvosios minties kūrinių.

Autorius, Vandos lūpomis, iškerta dar ir va kokį metafizinį triuką, lyg kad traktuotų neginčijamai įvykusį faktą (p. 276):

„Mano perėjimui išimtinai gaminti grafienės Dubois priežiūrai ir sulyg jos nurodymais. Ši firma surado formulą, sulyg kuria

buvo gaminta mostys ir kvėpalai, kuriais Marija Magdalietė tepė Kristaus kūną.“

Čia aiškus ideologinis liapsusas, jeigu ir ne tikslus „ūkanų“ kėlimas.

Pateisinimui d-ro Rudžio abortininkavimo, autorius, Sundukienės lūpomis, sako, kad veik visi Ričvilės daktarai abortais verčiasi ir kad dėl tokių operacijų „d-ras Jonas Kaškiaučius iš New-arko“ buvęs nuteistas. Kam ta publicistinė antis įtempta į apysaką? Ji nedaro garbės nei d-rui Kaškiaučiiui, nei kūriniui negelbsti. Čia tai jau, anot Gorkio, višta iškepta ne tik su plunksnomis, bet ir su viduriais! Paskelbta ne iš fakto ištraukta meniškioji tiesa, bet patsai nuogas faktas. Tai ne grožinė literatūra, bet reportažas!

Tiesos Žalojimas

Neteisingas „Ūkanose“ aprašymas Am. lietuvių gydytojų gyvenimo, gali susilaukti labai nemalonių rezultatų: Lietuvos rašytojai gali pamanyti, kad Mikas Rasoda, kaip amerikietis, d-rą Rudį padarė *tipišku lietuviu gydytoju atstovu* ir pasakyti, kad tie gydytojai tikrai gyvena ne tik „Ūkanose“, bet net sutenose. „Ūkanų“ autorius su savo apysaka gali taip jau meškiškai pasitarnauti Am. lietuviams gydytojams, kaip kad pasitarnavo Petras Čvirkas su savo „Frank Kruku“ amerikiečiams biznieriams. Nors P. Čvirkas savo knygoje ir rašė apie tokius absurdiškus dalykus, kaip kad matyti karkly krūmus palei Brooklyno tiltą ar Jamaicoj, Brooklyno priemiesty, bananus augant,—vienok kai kurie Amerikos nepažįstą Lietuvos recenzentai teigė, kad autorius „apytikriai“ apibūdino Am. lietuvių gyvenimą (kurio jis niekad nematė). (Net ir tūli mūsų amerikiečiai recenzentai jau suspėjo iš „Ūkanų“ pasidaryti savų subjektivių išvadų. Tas tik parodo, ko tokie recenzantai reikalauja iš realistinės literatūros, kaip jie ją supranta!)

Centrinis apysakos asmuo, be abejo, yra d-ras Rudis, aiškiai neigiamas tipas. Gi autorius herojė, atstovaujanti jo moralinėm ir sentimentalinėm pažiūrom, yra Rudžio žmona Ona. Kad tinkamai nubaudus nusikaltėlius ir išaukštinti dorybę, autorius nužudo savo herojė ir tuo aktu įstumia apysakos vilgių, Rudį, į didžiausias širdies bei šąžinės kančias. Pabarstęs savo galvą atgalios pelenais, kaip nuoširdus penitentą, Rudis pameta savo mylimą Vandą ir Ričvilę. Vandą gi, už jos „griekus“, viliojimą Rudžio, autorius irgi nužudo. Biznierių Sundukas, Vandos tėvas, praranda visus savo turtais ir pamišęs vaikščioja Ričvilėje. D-ras Klimas irgi neišsuko nuo autoriaus keršto: jo sūnus, inžinierijos stu-

dentas, tampa komunistu, o duktē Madelainē prasi-
randa su koku tai neaīskū svetimtaučū ir pa-
bēga Chicagon. Tēvai labiau kremtasi dēl sū-
naus tapimo komunistu, ne kaip dēl dukters ne-
tekimo. Lieka nenubaustas tik, kažin kodēl, vie-
nas klebonas Grybaitis, didžiausias Ričvilēs lie-
tuvū reakcininkas. (Tiesa, jis labai verkia Van-
dai nusižudžius).

Be visų kitų d-rui Rudžiui primestų nedory-
bių, autorius padaro jį dar ir kokia tai keista,
nesuprantama asmenybė: kada nusižudo jo žmo-
na, kurios jis *niekad nemylėjo* ir net jos mirties
laukė, tai jis ko tik iš proto neišėina besielvar-
taudamas! Čia jis kraštutinis sentimentalistas.
Gi kada nusižudo turtų ir jo meilės netekusi
Vanda; "kuria jis visumet gerbė ir kadaise
stipriai mylėjo," tai jis, gavęs iš Ričvilēs žinią
apie Vandos tragišką mirtį,—"įsimovė rankas
kelinių kišeniuosna ir stebėjo į didelį ant sienos
žemėlapiį švelniai švilpauzdamas." Pasikalbėjęs
valandžiukę su d-ru Balniu apie "ūkanas," nu-
eina pietauti, tarsi nieko nepaprasto neįvyko.
Čia jis parodyta, kaip tikras kitaširdis, be jo-
kio jausmo ar sąžinės. Gyvenime taip nebūna!

Finalas

"Ūkanų" finalas būtų buvęs kur kas efektin-
gesnis, jeigu autorius savo apysaką būtų taip
sukonstrutavęs, kad ji būtų užsibaigusi Onos
mirtimi, jeigu jau būtinai reikėjo ją nužudyti.
Paskutiniai du skyriai tik atskiedžia pasiektą
efektą, nusmailina visą kūrinį. Regimai, auto-
rius pats jautė, kad jo herojės Onos charakteris
išėjo pusėtinai blankus, todėl norėjo, graudžiai
ją apraudojęs ir džiūkiškai apgarbštęs, paryš-
kinti bent pomirtinė atestacija—nekrologu. Vie-
nuoliktasai skyrius dėl to išėjo prasčiausias, tie-
siog, nuobodus, lyg kokia nereikalinga priesaga,
parašyta grynai laikraštiniu stilium. Tai racio-
nalizavimas, ramstymas kūrinio silpnųjų vietų.
Be to, tasai skyrius yra ne tik ne kūrybinis, bet
ir visai negyvenimiškas, neįtikinantis, subjekty-
vus. Raskite kur nors bent vieną paprastą
skalbyklos darbininkę, kuri sistemčiai vestų sa-
vo dienoraštį! Absurdiškas įterpimas nebuvėlio
dienoraščio—styro, kaip aiški schema. Šekspy-
ras prieš suvirš tris šimtus metų pasakė, kad
"geras vynas rūkšties nereikalingas." Taip ir ge-
ras kūrinys—epilogo nereikalingas!

Baigiant dar reikia pasakyti, kad, daugumo
atvėjų, "Ūkanų" skaitytojas turi tenkintis auto-
riaus *pasakojimu*, vietoj *stebėjus jo personažų
veikimą*. Užuoat leidis savo personažams laisvai
veikti, autorius pats pasislėpęs jų lūpomis kalba,

pasakoja, aprašinėja, įtikinėja. Dėl to ir kai
kurie jo charakteriai išėjo tokie negyvi, tokie
anemiški. Autorius turi būti objektyvus, turi
stengtis kiek galėdamas save eliminuoti iš kūry-
binio darbo. Aišku, kad lengviau yra publicistiš-
kai aprašinėti, protokoluoti, ne kaip vaizduoti.
Bet vaizdavimas, tai *kūryba, menas*, o protokola-
vimas—žurnalistika. Meniškoji autoriaus jėga
vertinama ne sulyg jo publicistikos, bet *sulyg jo
kūrybinio stiprumo*. Tokie stambūs rašytojai,
kaip anglų poetas Miltonas ar amerikiečių stip-
riausias poetas Walt Whitmanas—turėjo daug
padirbėti, kol išgyveno iš savo kūrybos publicis-
tiką. "Ūkanų" autoriui irgi reikės dar nemažai
prakaituoti, kol apvalys savo beletristiką nuo
publicistinio balasto. Jam ypač bus sunku dar
ir dėl to, kad jisai dirba laikraštinių darbų. Jeigu
jisai panorės rimtai dirbti grožinės literatūros
srity, jam teks visiškai nutraukti ryšius su žur-
nalistika. Iš tokios "operacijos" būtų naudos ir
jo kūrybai, ir jo kūrinių skaitytojams.

Judžių Gamyba Sovietų Sąjungoj

Judomų paveikslų teatrai visuomenėje atlieka
labai didelį darbą. Jie auklėja, moko, linksmina.
Judžiai, kuriuose rodomi tik tušti įsimylėjęlių
nuotikiai arba plėšikų žygiai, Sovietuose negimi-
nami. Ten visos filmos turi kurią nors visuo-
meninę idėją, kilnią mintį. Todėl sovietiški fil-
mų pasisekimas nepaprastai didelis.

"Čapajevą" Sovietų Sąjungoj matė 50 milio-
nų žmonių.

"Petra Pirmąjį"—23 mil.

"Leninas Spalyje"—21 mil.

Judį apie Gorkį matė 20 mil.

"Profesorių Mamlock"—11 mil.

Nors Sovietų Sąjunga savo gyventojų skaičiu-
mi mažai ką didesnė už U. S. A., tačiau Ameri-
koje nėra nė vieno judžio, kurį būtų matę 10
milijonų žmonių. Toks nepaprastai didelis teatro
lankytojų skaičius liūdija, kad Sovietuose teatrai
visiems lengvai prieinami.

Trečioj penkmetinėj, kuri baigsis 1942 me-
tais, numatyta judžių gamybą padidinti net šešis
kartus. Miestuose bus pastatyti 348 nauji teat-
rai, kluubuose—6,379. Ypač daug teatrų bus sta-
toma kaimuose-kolektyviniuose ūkiuose. Jau
statomi nauji fabrikai Maskvoje, Kieve, Tbilise,
Chabarovske ir kituose miestuose, kur bus gami-
namos judžių kronikos. Augant judžių gamybai
praplečiamas ir studijų skaičius. Filmos bus ga-
minamos įvairiomis Sovietų tautų kalbomis.

SKAITYKIME KNYGAS!

Buvo gadynė, kada žmonės nežinojo tokių dalykų, kaip knygos, žurnalai, laikraščiai. Tai buvo tamsybės, vargo ir skurdo laikai. Darbo žmogus buvo laikomas darbo gyvulio vietoj. Ir dabar, kur yra tamsesnė laudis, kur didesnis atsilikimas, ten žiauresnis išnaudojimas, didesnis vargas, skurdas, daugiau ligų, nelaimių ir mirtingumo. Jeigu mes prisiminsime, kaip gyvenome carų pavergtoj Lietuvoj, palyginsime su dabartine vidutinio uždarbio Amerikoje gyvenančio lietuvių padėčia, tai praėjus atrodis, kaip kokis tamsus sapnas. Amerikoje daug lietuvių išmoko, išsilavinę, pragudrėjo, prasisiekė ir todėl šiandien jie visai kiti žmonės, negu atvyko į šią šalį. Veik visi mūsų darbininkų dienraščių redaktoriai, organizacijų veikėjai, žmonai prasilavinę, prasimokę, pakėlę savo žinojimą. Tiesa, vieni ėjo vakarais į mokyklas, kiti patys sau namie arba grupėmis darbininkų mokyklėlėse mokėsi. Ir visam tam buvo apšvietos šaltiniai—knygos.

Kada mes atvykome į šią šalį, tai ne vien mūsų kultūrinis laipsnis buvo daug žemesnis, bet neturėjome užtektinai ir lietuvių literatūros. Knygų srityje tiesiai jautėme badą. Dabar tankiai girdime senesnius draugus kalbant: „O, jeigu mes būtume 20-25 metai atgal tiek turėję darbininkų ir moksliškų knygų, kaip dabar, tai visi lietuvių prigulėtų mūsų organizacijose!“

Taip, tais laikais buvo didelis badas lietuvių literatūros. Pirmiau gyvavusios ir leidusios knygas organizacijos, lietuvių laikraščiai negalėjo aprūpinti mus darbininkiška ir moksliška literatūra. Todėl, 1915 metais ir susitvėrė Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, dabartinė Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija. Susitvėrė leisti moksline, darbininkiška, mūsų reikalus rišančias knygas ir skleisti apšvietą. Susitvėrė ir greitai pradėjo augti, plėstis, bujoti. Tūkstančius lietuvių vyrų ir moterų sutraukė į savo eiles. Tvėrėsi kuopos, kur tik buvo lietuvių. Tūkstančiams ALDLD padėjo prasilavinti, daugiau prasimokyti, plačiau pažinti pa-

saulį. Šimtus išauklėjo vyrų ir moterų veikėjų.

Taip, Lietuvių Literatūros Draugija jau atliko gražius, prakilnius darbus. Kiek ji padėjo dienraščiams „Laisvei“ ir „Vilniai!“ Kiek ji padėjo Lietuvos liaudžiai jos sunkiose kovose! Kiek ji padėjo streikuojantiems darbininkams! Kiek tūkstančių ji surengė įvairių kultūros vakarų, kaip tai: koncertų, teatrų, prelekcijų, paskaitų, prkalbų ir kitokių parengimų! Kiek daug pagelbėjome apšvietos srityj lietuviams gyvenantiems Pietų Amerikoje! Ką nadoj pagelbėjome draugams išauklėti galingas LLD kuopas! Kiek daug išleidome knygų, brošiūrų, žurnalo kopijų ir lapelių!

Šių metų knyga — „Lietuvių Tautinio Atbudimo Pionieriai“ jau yra keturiasdešimts ketvirtas mūsų leidinys. 44-rios knygos skirtingais pavadinimais! Mes išleidome gerų mokslo, sveikatos, literatūros, dailės ir įvairiais kitais klausimais knygų! Tiesa, dalis jų jau neatsako šiandieniniam gyvenimui. Gyvenimas nuėjo pirmyn, tų knygų mokymas atsiliko, bet savo laiku jos atatiko, jos gelbėjo, kelti mums savo žinojimą. Jau šešti metai leidžiame žurnalą „Šviesa.“ Tai vienatinis lietuvių kalboj žurnalas, kuris taip plačiai ir nuosekliai riša gyvenimo klausimus.

Taip, mes dabar jau nekenčiame literatūros bado. Mūsų garbinga ALDLD atliko ir atlieka savo misiją. Bet tuo kartu susitinkame su naujomis problemomis. Dalis draugų nusiskundžia, kad jie jau nuseno, akys ne taip šviečia, sunkiau skaityti, tat, užtenka pasiskaityti vien dienraščius.

Tokis nusistatymas pamatiniai klaidingas. Dienraščiai teikia žinias. Jie duoda nemažai svarbių straipsnių. Bet jokiam atsitikime neužtenka vien dienraščius skaityti. Kad geriau gyvenimą pažinti, kad naudingesniems būti progresui, tat būtinai turime skaityti knygas. Kaip kurias ne vien skaityti, bet reikia ir studijuoti. Be knygų skaitymo ir studijavimo mes nebūsim nuosekliais veikėjais.

Val. Sūnys.